Ty 5047

KÖZGAZDÁSZ
A MARX KÁROLY KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LAPJA

XXXII. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM ÁRA: 4 FORINT 1989. FEBRUÁR 23.

Költözködés és kanyaróoltás

Javaslat született az egyetem épületeiben az új elhelyezésekről, melyet a vezetői értekezlet február 13-án tárgyalt meg. *Csáki Csaba* rektor bevezetőjében hangsúlyozta, az új elhelyezés az oktatás és egyetemi működés érdekét szolgálja. Maximális oktatási tér kialakítására van szükség az új képzési rend pontosan még fel nem mérhető tanteremszükségleteinek kielégítésére. 25 teremmel kell bővíteni a jelenlegi egyetemi keretszámot.

Az új elhelyezés a következőképpen alakul: a Makarenkó utcai épületben marad a Nyelvi Intézet és a KTI. A Veres Pálné utcai épületben megszűnik az oktatás, és ide költözik tartósan a Rajk László Szakkollégium, méghozzá úgy, hogy az épület hátsó traktusában helyezkedik el a szakkollégium, de itt kap helyet a vállalatgazdaságtan tanszék és egyelőre itt marad az Országos Oktatáskutatási Központ is. A központi épületben az első emelet Duna-parti részére

költöznek a dékáni hivatalok

és az informatika és oktatásnyilvántartó csoport. A jelenleg itt elhelyezett Economix, Közgazdász, KISZ, AIESEC, HT, Közművelődési Titkárság, SG és KDC innen kiköltözve elfoglalja új helyét az első emelet Sóház utcai részén. Nyolc helyiség áll az ifjúsági részleg rendelkezésére, melyeket egymás közötti megegyezéssel osztanak el. Alapelvként fogadta el a vezetés, hogy az elhelyezésnél elsősorban az egyetemi állományban lévő főállású dolgozók létszámát kell figyelembe venni a tanszékeknek, s hogy harminc négyzetméternél nagyobb helyiségek nem használhatók vezetői szobának. Ennek megfelelően szó esett a Dimitrov tér felőli két sarokszárny tanteremmé történő átalakításáról is.

A gazdasági igazgatóság a főépületben a jelenlegi helyén marad, miközben hárommal csökken itt is az irodahelyiségek száma.

Szó volt még arról, hogy meg kell szüntetni egyes tanszéki könyvtárakat és helyettük öt blokk-könyvtárat létesítenek az épület különböző pontjain az egy-egy könyvtár köré csoportosult tanszékek közelében. Javaslatként hangzott el, hogy miután a harmadik emelet oktatási terület lesz, jó lenne, ha a vezetés büfét biztosítana erre a szintre.

A költözködésre három-négy héten belül kerül sor az ifjúsági részen, míg a többi költözködés nyáron lesz. Előreláthatólag a központi épületben lehetőség nyílik egy tanszék áthelyezésére a Kinizsi utcából azért, hogy itt felszabaduljon néhány helyiség a számítástechnika bővülő teremigényeinek kielégítésére.

Az új elhelyezéssel kapcsolatos konkrét terv kidolgozására bizottság alakult *Dobrovits Iván* rektorhelyettes vezetésével, tagjai a gazdasági igazgatóság, a könyvtár, a három kar, a rektori hivatal, a HT és a szakszervezet képviselői.

A vezetői ülésen Dobrovits Iván bejelentette, hogy az egyetemen a veszélyeztetett korosztály kanyaróoltására kerül sor a közeli napokban, amelynek lebonyolításához kérte a HT segítségét.

Ezt követően az országos rektori és főigazgatói értekezletről adott tájékoztatást a rektor. Mint mondotta az értekezlet napirendjén szerepelt az egyetemek és főiskolák nemzetközi kapcsolatainak új rendszerben történő decentralizálása; az 1989. évi beruházási költségek alakulása. A tárca keretében örvendetesen megnövekedett a fejlesztési célokra felhasználható összeg. Sor kerülhet az ELTE lágymányosi fizikai és kémiai épületének építésére, Debrecenben egy kollégium és egy menza létesítésére és Esztergomban egy oktatási épület fejlesztésre. Szerepel a tervben a mi egyetemünk rekonstrukciójának teljes befejezése is a két tornaterem átadásával, valamint a Makarenkó utcai rekonstrukció elkezdése és 1990-re történő befejezése. Szó volt a Felsőoktatási Alap 600 millió forintos szétosztásáról, továbbá megerősítést nyert, hogy a következő két év alatt

rendkívüli béremelésre

(30 százalék) számíthatnak a felsőoktatásban dolgozók, mely két lépcsőben kerül szétosztásra, 15 százalékot idén szeptemberben, míg a másik felét a következő évben osztják szét. Kivételt képeznek a könyvtárosok, akik idén áprilisban egyszerre kapják meg a 30 százalékos bérfejlesztést.

A vezetői értekezleten szó volt az egyetem szervezeti átalakításával kapcsolatos javaslatról, mely február 23-án kerül megtárgyalásra az egyetemi tanácson.

Zalai Ernő rektorhelyettes tájékoztatást adott az első évesek féléves eredményeiről. Mint mondotta az első félévet 487 fő (83.00 százalék) teljesítette, 100 nem. Ebből 39 évismétlő, halasztó vagy kimaradt

(Folytatás a 2. oldalon.)

Felhívás egyetemi ifjúsági érdekegyeztető tanács létrehozására

Az utóbbi időben egyetemünkön az ifjúságpolitika súlyos helyzetbe került. Egyre kevesebb pénz jut az öntevékeny csoportoknak, drasztikusan romlik a hallgatók anyagi helyzete, az oktatási reform elvonja a figyelmet a még többségben levő, régi tananyagot tanulóktól! Ugyanakkor a hallgatók egy része továbbra is igen színvonalas közösségi, közművelődési munkát folytat, és a szakmai fejlődést elősegítő szakkollégiumi és TDK-munka e feltételek mellett is magas színvonalú! De meddig?

Az egyetemi ifjúsági politikának nincs gazdája 1987. óta. Az egyetemi KISZ-bizottság akkor meghirdetett programja szerint az önkormányzati testületek (Kollégiumi Tanács, Közművelődési Bizottság, Hallgatói Tudományos Tanács) elég erősek már, az újonnan alakult Hallgatói Tagozat tekintélye akkora, hogy a KISZ ezentúl a baloldali ifjúság megszervezésével foglalkozzék. Ezzel szemben a valóság viszont az, hogy az önkormányzati testületek magukra maradtak. A HT — az ifjúság mozgalmának szervezése helyett — leginkább a közvetlen érdekvédelemmel járó bürokratikus jellegű feladatokat lát el (nem túl látványosan, de az érdekeltek véleménye szerint jó színvonalon). Az Ifjúsági Parlament jellegénél fogva — mivel csak félévente ülésezik — sem tud komoly nyomást gyakorolni az egyetem vezetésére, vagy ha kell, más testületekre, azért, hogy az egyetemen átfogó és folyamatos ifjúságpolitika legyen.

Ezért javasoljuk, hogy az MKKE ifjúsági szervezetei közös ifjúságpolitikai ügyeinek szervezésére érdekegyeztető tanácsot hozzanak létre.

1. § A tanács tagjai lehetnek:
— az egyetemi önkormányzati testületek egy-egy hallgató tagja (KB, KT, HTT, EDJB, HT, DSK)
— az egyetemen működő ifjúsági politikai szervezetek egy-egy választott tagja (pl. KISZ, Fidesz, UDSZ stb.)
— minden olyan öntevékeny csoport, választott képviselője, amely csatlakozik a tanácshoz,
— szükség esetén az IP által választott maximum 3 fő.

2. § A tanács feladata föltárni az ifjúsági politika adott helyzetét, megoldási javaslatokat kidolgozni, és azok mellett mozgósítani, a nyomásgyakorlást megszervezni.

3. § A tanács nem foglalkozhat:
— az öntevékeny csoportok belső helyzetével,
— az önkormányzati testületek belső helyzetével,
— egyes tagszervezetei egymás rovására történő mozgásával, viszont foglalkozik az önkormányzati testületek minden előterjesztett javaslatával.

4. § A testület konszenzus elvén működik, határozatait megegyezés alapján hozza.

5. § A tanácsnak nincsenek lefektetett jogosítványai, mozgalom jelleggel működik, eredményeit tekintélyénél fogva éri el.

6. § A tanács és a HT viszonya.
— a tanács segíti a HT-t föl készülni egyetemi tanácsi és egyéb testületi ülésekre,
— a tanács tekintélyénél fogva kényszeríti a HT-t, hogy jogosítványait az ifjúság érdekében használja,
— a tanács az IP-n keresztül kötelező döntésekkel irányíthatja a HT-t.

7. § A tanács felépítését, munkastílusát maga határozza meg.

Kérjük a szervezeteket, hogy március 8-ig vitassák meg felhívásunkat és véleményüket, illetve esetleges csatlakozásukat juttassák el a HT irodájába (I. em. 156.). Amennyiben a fenti szervezetek többsége helyesli felhívásunkat, március 14-re összehívjuk az érdekegyeztető tanács első ülését.

HT

„56 ügyét vitassa meg az egész egyetem!"

Az MSZMP egyetemi bizottsági ülésén február 13-án megtárgyalták a képzés-korszerűsítési program és az egyetemi szervezet összehangolásáról készült javaslatot. Néhány részlettől eltekintve — amelyben például a Nyelvi Intézet, a tanárképzés vagy a világgazdaság tanszék kari hovatartozását vitatták — az állásfoglalást logikus koncepciónak minősítették a pb tagjai és két tartózkodás mellett elfogadták.

A végleges javaslat alapelveit elfogadva a szükséges intézkedések megtételében az állami vezetést politikai támogatásáról biztosította a pártbizottság, egyetértve azzal, hogy: a szervezetfejlesztés konkrét megoldásait a képzéskorszerűsítési koncepció alapelveiből kell levezetni és az oktatás-nevelés, ezen belül a tananyagkidolgozás és fejlesztés kérdéseit kell középpontba állítani. Megállapította, hogy szükség van a javaslatban szereplő három karra és hogy a kari struktúra mellett feltétlenül szükség van oktatáskoordinációs egységekre a tanszékek és oktatók együttműködésére. A pártbizottság javasolta, hogy a konkrét döntéseket minél előbb meg kell hozni, úgy, hogy a következő tanév már az új szervezeti renddel indulhasson; olyan szervezeti alapkeretet kell kialakítani, ami hosszabb távra állandó, de részletekben gyors, rugalmas alkalmazkodásra ad lehetőséget. Javasolta, hogy az új rendszer lehetőleg ne növelje se az irányítási lánc hosszát, se a döntési és tanácsadó szervek, testületek számát. Javasolta végezetül, hogy a szervezetkorszerűsítés tapasztalatait a pártbizottság egy-másfél év múlva tárgyalja meg.

Ezt követően a tanév második félévi ülésterét bocsátotta vitára *Solt Katalin* szervezőtitkár. *Szarvas László* pb-titkár bevezetőjében hangsúlyozta, hogy ebben a félévben megnövekszik az igény aziránt, hogy az egyetemi pártszervezet véleményt mondjon, javaslatokat fogalmazzon a KB és a budapesti pb számára. Mint mondotta, erre fel kell készülnie az egyetemi pártszervezetnek. Majd néhány szempontra hívta fel a pb figyelmét, amellyel bővíteni kell a pb második féléves munkatervét. Bejelentette, hogy májusban vagy júniusban az MSZMP egy országos pártfórum összehívását tervezi. Ennek kapcsán valamennyi pártszervezetben országszerte megindul a közös gondolkodás arról, hogy *„Mit akar az MSZMP?"* Egyetemi pártszervezetünknek is meg kell fogalmaznia az elképzeléseit erről. De egyetemi szintű vitát igényel a történelmi albizottság 1956-ról megjelentetett tanulmánya. Javasolta a pb-titkár továbbá, hogy a párt szervezeti rendjére vonatkozóan és a többpártrendszerre való előkészületről is mondjon véleményt a pártszervezet.

Forgács Csaba hozzászólásában megjegyezte, amennyiben az alapszervezetek részéről e témában észrevételek érkeznek, úgy azt vb-szinten is tárgyalják meg és továbbítsák. Javasolta, hogy az egyetemi pártértekezleten két lépcsőben kellene a szervezeti kérdésekről beszélni. *Szabó Kálmán* indítványozta, hogy a történelmi albizottság által kibocsátott anyagot ne csak a párttagokkal, hanem szélesebb keretek között, az egész egyetemmel vitassuk meg. S ha már arra keressük a választ, hogy mit akar az MSZMP, akkor azt is vitassuk meg, hogy mit akar az egyetemi MSZMP, mit akar a párt az egyetemen. Ennek kapcsán felhívta a figyelmet, az egyetemi önállóság megteremtésének fontosságára.

Az MSZMP egyetemi bizottsága szervezésében kidolgozzák javaslataikat az MSZMP programjára (gazdaságpolitika, szociálpolitika, oktatás-tudomány, ifjúságpolitika stb.) a politikai rendszer átalakulásának folyamatára, benne az MSZMP működésére és az egyetemi szervezeteinek átalakítására. Ennek érdekében a párt-végrehajtóbizottság bizottságot kíván felkérni, de várja a párttagok, pártcsoportok kezdeményezését is.

Solt Katalin megköszönte a javaslatokat, majd a pb a tervezetet egyhangúlag elfogadta. Ezt követően *Csáki Csaba* adott tájékoztatót a KB február 10-i üléséről.

„Kemény kéz" az elsősökön

Mint bizonyára sokan tudják, ahhoz, hogy az idei reform — és mostantól mindegyik — elsős évfolyam tagjai a negyedik félév után folytathassák tanulmányaikat, az egyetem vezetősége az eddigi szokásos feltételeken túl megköveteli, hogy a négy félév átlaga 2,5 fölött legyen.

Ennek az intézkedésnek a része, hogy azok *a diákok, akik a fenti átlagot sem teljesítették az első félévben, egy udvarias hangú levélben kapnak felszólítást soraik rendezésére próbaidősként, vagy ha ez nem menne, akkor pályakorrekciót javasolnak.*

Az intézkedés *az elsősök körében egészen széles skálán mozgó visszhangra talált.*

Beszélgetőtársaim abban általában egyetértettek, hogy ez az eddigi gyakorlatnál *keményebb körülményeket teremt a számukra.*

Talán a *legmarkánsabb* az a vélemény volt, *hogy alapvetően jótékony hatással van a diákra az ilyenfajta ösztönzés, de a jelenlegi kialakulatlan helyzetben sokaknál kezdeti alkalmazkodási nehézségeket takar az alacsony átlag,* amit valószínűleg feljebb fognak tornázni, ha már belerázódnak. Az ezután következő évfolyamoknál már az újdonságból adódó kavarodások miatti hátrány is meg fog szűnni.

Voltak, akik teljesen *pozitívnak találták az új rendszabályt.* Szerintük azokra nézve, akik különféle okokból lassan tudnak csak alkalmazkodni ösztönző, *akik egyáltalán nem tudnak alkalmazkodni azokra szűrő hatással van,* de ez nem is baj, hanem előny, szükség van szelektálásra. Ezt a véleményt olyanoktól is hallottam, akik az ügyben közvetlenül is érintettek.

Ismét más vélemények szerint *felesleges az eddigi alsó határt, a minimális követelményeket feljebb emelni.* Ezek természetes úton is nőttek, amit az is mutat, hogy sokkal *többen kényszerültek idén önkéntesen meghosszabbítani vizsgaidőszakukat,* mint az előző évfolyamokban. *Mindenki saját maga tudja eldönteni, mennyit sajátít el a megtanulható tudásmennyiségből.* Ezen a döntésen a szigorítások sem tudnak változtatni. Ugyanakkor a levél *további stresszhatást jelent sokak számára, amiből amúgy is van elegendő.*

Érdekes megfigyelni, hogy a *2,5-es átlagot el nem érők között nagy a szakközépiskolákból jöttek száma,* ami arra vezethető vissza, hogy a számukra hagyományosan előnyt jelentő *pg-előtanulmányok* mára *hátránnyá váltak,* mert teljesen más rendszerben és mást tanultak, mint amit itt az egyetemen. *Nehezebb a „rossz" beidegződést kijavítani mint tiszta lappal indulni.*

Békés Zoltán

„Nem akarunk senki politikai tulajdona lenni"

Ráhajtott az UDSZ

Válságosra sikerült januári összejövetelük végén az Unió a Demokratikus Szocializmusért nevű, tavaly ősszel alakult szervezet alapítói *Bajnai Gordont,* III. évfolyam nemzetközi szakos diákunkat választották ügyvivő testületük elnökéül.

— *Ahhoz képest, hogy nem egészen egy éve, a HT elnöki tisztről való lemondásod alkalmával azt mondtad, hogy a szakmai felkészülésnek akarod szentelni erőd nagyobb részét, most elvállaltad ezt a funkciót. Ez még nagyobb erőpróbának, még időigényesebbnek tűnik.*

— Amit akkor mondtam, azt komolyan gondoltam. Ezt a tisztséget csak két hónapra vállaltam, egyrészt sokak rábeszélésének, súlyos érveinek engedve; másrészt, mert nagy kihívást látok ebben a feladatban és ez ösztönöz, erősen motivál arra, hogy megbírkózzam vele; harmadrészt, mert úgy vélem, azoknak a politikai, értékeknek, amelyeket magaménak vallok, az *európai* baloldali tradíció demokratikus és szociális-szocialista értékeinek, az UDSZ nélkül nem lenne szervezett politikai bázisa a felsőoktatásban. Azon vagyok, hogy két hónap alatt erős, felsőoktatási ifjúsági szervezetté nője ki magát ez a jelenleg lényegében csak az alapító tagságára támaszkodó csoport. Erre sarkall — az említetteken túl — az a szigorúan önös érdekem is, hogy szeretném a figyelmem nagyobb részét ismét a szakmai munkának szentelni, befejezni a TDK-mat stb.

— *Milyen imágóra akarjátok felépíteni ezt a szélesebb szervezési kampányt? Arra gondolok, hogy hozzátok hasonlóan számos mostanság alakult szervezet a „baloldali" jelzővel határozta meg magát.*

— Mi ifjúsági szervezetet akarunk, amely kevésbé ideologikus, kevésbé a „nagypolitikára", sokkal inkább a helyi ügyekre koncentrál, de az egyetemista, főiskolás létből fakadó gondok orvoslására országos szolidaritást, összefogást ígér. Nem mondunk le az országos politika befolyásáról, de azoknak a kérdéseknek biztosítunk elsőbbséget, amelyek esetén a döntésbe közvetlenül beleszólhatunk.

Szakítani akarunk a KISZ bürokratikus működésmódjával, a felülről lefelé irányuló szabályozással, bár igen nehéz problémának látszik az, hogy hogyan tartható fenn közvetlen, kampányszerűen elérhető célok híján, tartósan egy mozgalom, hogy kerülhető el a konszolidálódással együttjáró elbürokratizálódás.

Alapvető elvünk, hogy a saját politikai értékválasztásunk határozza meg cselekvésünket. Nem akarunk senki politikai tulajdona lenni. Politikai szövetséget ajánlunk a KISZ utódszövetségeinek, illetve az MSZMP reformerőinek is, ha olyan politikai programot követnek, amely megfelel azoknak az elképzeléseknek, amelyeket a kialakuló UDSZ tagjai a magukénak ismernek el.

— *Úgy hallani, gőzerővel folyik a szervezés.*

— Azt a célt tűztük magunk elé, hogy e két hónap alatt megismertessük a szervezetet a széles közvéleménnyel, illetve, hogy elérjük azt a kritikus taglétszámot (körülbelül néhány ezres nagyságrendet), amely már kellő súlyt, politikai jelentőséget ad az UDSZ törekvéseinek. Ha e szándékaink nem valósulnak meg, az vagy azt jelzi, hogy mi, szervezők roszszul végeztük a dolgunkat, vagy azt, hogy az értékek, amelyeket kínálunk, nem keresettek. A magam részéről bízom a szervezőkészségünkben és hiszek az értékeinkben. Ezért fogadtam el a kihívást, amit az ügyvivő testület vezetése jelent.

K. S.

Küldöttgyűlés március 2-án

A gyökeres átalakulásban lévő KISZ életében fordulópontot ígérő idei küldöttértekezletre március 2-án kerül sor. Mindenkit szeretettel vár a leköszönő KISZ-bizottság.

Adótanácsadás

Az APEH szakemberei a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete egyetemi bizottságának felkérésére felkeresik egyetemünket azzal a céllal, hogy minden önadózó dolgozónak díjmentesen segítenek:
— az adóbevallás elkészítésében —, az adóbevallás ellenőrzésében.

Tanácsot adnak egyéni problémák megoldásához és átveszik az adóbevallásokat.

Az APEH szakemberei március 2-án 8—16.30 között várják az érdeklődőket a Dimitrov tér 8. II. emeleti szakszervezeti tanácsteremben (297.).

Szakszervezeti Bizottság

Grafológiából elégtelen

Nem tudom, hogy születette már olyan diák a világtörténelem folyamán, aki sohasem próbált meg puskázni. Bajok akkor kezdődnek, ha lebukik az ember. Ilyenkor általában az a szokás, hogy a dolgozat vagy a vizsga eredményét elégtelennek minősítik. Nagyobb horderejű csalásnál, már fegyelmi eljárás is indítható a delikvens ellen. *Horváth Dóra* (I. évfolyam 7. csoport) esetében azonban kiderült, hogy a „vád" alaptalan. A fegyelmi bizottság felmentő ítéletével — az eljárás megszüntetésével — tulajdonképpen happy enddel végződött a sztori, de úgy érzem, mégis érdemes feleleveníteni a történetet. Az érdekeltekkel folytatott beszélgetések ugyanis sok mindenről árulkodnak.

★

Lássuk először, hogyan élte át az eseményeket *Dóra:*

— Január 3-án, FORTRAN-nyelvből két írásbeli vizsgára is sor került: délelőtt 10-kor és déltájban. Én ekkor az első vizsgán a lehetséges 35 pontból 19-et szereztem, ez kettesre volt elég. Jobb osztályzatot szerettem volna elérni, ezért január 11-én írtam javítódolgozatot. Ez kifejezetten jól sikerült, így hármasra javítottam osztályzatomat; ezt be is írták az indexembe. Aztán, éppen az első tanítási napon (január 30-án) hozott a postás egy hivatalos levelet az általános kari dékánitól. A január 25-i keletkezésű levélben *Kollár Zoltán* közölte, hogy az MM. 22/1986. (VIII. 31.) rendelet alapján fegyelmi eljárást indít ellenem, az általam „*vélelmezhetően elkövetett, a fegyelmi szabályzat előírásait és az egyetem etikai normáit sértő*" cselekmény tárgyában. Arra is felhívta a figyelmet, hogy a „*fegyelmi eljárás lefolytatását fegyelmezett magatartással és őszinteséggel segítsem elő.*" És hogy ennek során társadalmi védő segítségét is igénybe vehetem. A levélhez mellékelték *Tarlós Béla* tanárfelelős — egyébként ő volt számítástechnikából a szemináriumvezetőm — véleményét is. Ekkor tudtam meg, hogy délelőtt 10-kor amikor én is vizsgáztam, született egy nullpontos dolgozat is, amit fiktív néven — *Király Adrien* nevű hallgató nincs az első évfolyamon — adtak be. És Tarlós Béla szerint a javítódolgozat írása után „*a kézírás egyeztetése során bukott ki*", hogy én írtam ezt is. Ezért kérte közepes osztályzatom érvénytelenítését és fegyelmi eljárás indítását. Tarlós Béla gyanús momentumként azt is leírta, hogy január 11-én egyedül én nem adtam be a javítódolgozat feladatlapját. Megjegyzem, ez volt az utolsó lehetőség, tehát nem tudtam volna később mire használni a feladatsort.

— *Azt mondtad, hogy te is akkor vizsgáztál, amikor a nullpontos dolgozat született. Nem értem, hogyan írhattál ekkor egyszerre két dolgozatot?!*

— Ezt én sem értem. Utólag úgy rekonstruálták a történetet, hogy én valószínűleg véletlenül két feladatsort kaptam. Aztán amikor már éreztem, hogy rosszul sikerült a dolgozat, álnéven beadtam, és délben másodszor is próbálkoztam.

— *De ekkor már más feladatsort írtak?!*

— Így van. De állítólag én azt használtam ki, hogy aznap nagyon sokan vizsgáztak, így aztán nem lehetett feltűnő, hogy összekeveredtek a dolgozatok...

— *Mindenesetre ez elég hihetetlennek tűnik. Rafinált bűnözőknek sem nagyon juthatna eszébe ilyesmi. Gondolom te is eléggé meglepődtél?!*

— Persze, hiszen hát én fizikailag sem lehettem ott a második zárthelyin. Hiszen én fél egykor beadtam a feladatlapomat, ezután a teremből kijövet vagy félórát beszélgettem évfolyamtársaimmal. Ekkor már rég elkezdődött a következő vizsga, amire már be sem engedtek volna... Éppen ezért azonnal bementünk szüleimmel Tarlós Bélához. Ő azt mondta, hogy most nem tudja megmutatni a dolgozatokat, de mihelyt lehet, újra megnézik ezeket. Aztán másnap kaptunk is egy táviratot tőle, ezzel a szöveggel: „*Megvizsgáltattam a dolgozatot, megállapítottuk, hogy tévedés történt. Érdemjegye közepes, szíves elnézését kérjük.*"

— *De ekkor már elindult a fegyelmi eljárás.*

— Igen. És február 1-jei dátummal kaptam egy levelet a fegyelmi bizottság elnökétől, *Ballér Endrétől*, hogy február 9-én tárgyalják az ügyemet. Erre megint ideges lettem, hiszen előző nap kaptuk meg Tarlós Béla táviratát.

— *De a fegyelmi bizottság végül is gyorsan lezárta az esetet.*

— Igen; rögtön mondták, hogy tulajdonképpen csak hivatalból folyik ellenem a fegyelmi eljárás; és az ügyből semmiféle kellemetlenségem sem származhat a jövőben. Egyébként Tarlós Béla is szólt nekünk, ha úgy gondoljuk, a második félévben tiszta lappal indulhatok a csoportjában. Én számítástechnikából inkább máshoz kérettem magamat. Hiszen azért legalább beszélhetett volna velem, mielőtt elindítja az ügyet. Másrészt a dékánhoz írt levelében nem azt írta, hogy rám gyanakszik, hanem kategórikusan kijelentette, hogy én írtam a fiktív nevű dolgozatot. Egyáltalán az egész procedúra szinte bűntetőjogi eljárásnak tűnt; ami azért erős az eset jelentőségéhez képest. Mindezt nem felejti el könnyen az ember...

★

Tarlós Béla, a Matematikai és Számítástudományi Intézet docense így emlékezik viszsza:

— Az ominózus vizsganapon közel 1000 dolgozat készült. Ezek között voltak problematikus esetek is: egy diák társa helyett kísérelte megírni a dolgozatot, egy másik hallgatót pedig nem tudtunk azonosítani.

Ennek ekkor még nem tulajdonítottunk különösebb jelentőséget: arra gondoltunk, az illető talán leánykori nevén adta be a munkát, ami egy nagy gonddal, de kevesebb eredménnyel megírt nullpontos dolgozat volt. Aztán a január 11-i javítóvizsga után átnéztük még egyszer a dolgozatokat, hátha előkerül a tettes. Ekkor ugrott ki, hogy Horváth Dóra kézírása kísértetiesen hasonlít a fiktív néven beadott munkára. Kikerestük Dóra január 3-i dolgozatát is: ezt négyen átnéztük, és a végén úgy véltük, hogy a kézírások azonosak. Ráadásul az is gyanús volt, hogy január 11-én egyedül Dóra nem adta be javítódolgozatával együtt a feladatsorát.

— *Dóra szerint ez volt az utolsó vizsganap. Mire tudta volna még felhasználni a feladatsort?*

— Hát tulajdonképpen semmire. De nem igazán ezért, hanem a kézírása alapján döntöttünk úgy, hogy írunk a dékániba.

— *Azért volt egy-két zavaró körülmény, ami kétségessé tette Dóra vétkességét. Például az is, hogy még javítani is elment, ahelyett, hogy meghúzta volna magát. Nem kellett volna máshol, például a január 3-ra utólag beteget jelentők között keresni a delikvenst?!*

— Mi nem kívántunk nyomozást indítani. Úgy gondoltuk, most már vizsgáltassa ki az ügyet a dékáni hivatal.

— *Aztán mikor Dóra bejött Önhöz a szüleivel, hirtelen megváltozott a véleménye...*

— A kislány váltig hajtogatta, hogy ő vétlen. Erre megígértem, hogy újra megvizsgáljuk az esetet. Másnap már öten hasonlítottuk össze a dolgozatokat, s a végén arra lyukadtunk ki: nem biztos, hogy a két írás azonos, ejtsük el inkább az ügyet. Már csak azért is, mert a kislány nekem őszintének tűnt.

— *Nem lett volna tehát egyszerűbb, ha még az egész procedúra elindítása előtt beszélt volna Dórával?*

— Én azt hiszem, jogosan jártunk el. Hiszen ha gyanúnk merül fel valamelyik vizsgázóval kapcsolatban, akkor ezt azonnal jelezni kell a dékáni felé. Ez a rend. De különben úgy érzem, mikor már beláttuk, hogy tévedtünk, akkor már nagyon gyorsan cselekedtünk. Azonnal kikerestük Dóra címét és táviratban elnézést kértem tőle. Ráadásul az ezt követő nap összefutottam Dórával az egyetemen is, és előszóban is tisztáztam vele a dolgokat. Ezután már nem maradhatott benne félelem.

★

— *Ha valamelyik tanszékről vizsgacsalásról érkezik bejelentés, akkor a dékáni hivatal automatikusan fegyelmit rendel el?* — kérdem *Kollár Zoltántól*, az általános kar dékánjától.

— Akkor rendelünk el fegyelmit, ha az eset kimeríti az MM fegyelmi szabályzatának valamelyik pontját, illetve, ha a hallgató vétsége jogszabályba ütköző, vagy egyetemi normát sértő. De mindhárom esetben a tanszéki kezdeményezést nem tényként kezeljük, hanem mint olyan bejelentést, amit bizonyítani kell. Egyébként Horváth Dórán kívül februárban még két hallgató ellen folyt vizsgálat. Az egyik elsős fiú barátja helyett írta meg a dolgozatát. Ők azonnal beismerték tettüket, tehát sokkal egyszerűbb volt ez az eset. Horváth Dóra esetében viszont nem álltak rendelkezésre bizonyítékok, ezért még egyszer kértem információkat az intézettől, erre még egyszer megerősítették a bejelentést.

— *Nem lett volna célszerű beszélni Dórával is, mielőtt még elindul a fegyelmi eljárás?*

— Minden ilyen esetben az a kívánatos eljárás, hogy az az intézet, illetve tanszék, ahol a fegyelmezetlenség történt, kísérelje meg tisztázni az ügyet. Részünkről egy lehetséges út lehetett volna, ha a hallgatót szembesítjük Tarlós Bélával, de ő éppen külföldön tartózkodott. Az ügyet viszont szerettük volna gyorsan lezárni, hiszen a minisztérium rendelkezése alapján a bejelentést követően két héten belül vizsgálatot kell indítani, és további két héten belül határozatot kell hozni. Ez a szolgálati út, amit nem lehet megkerülni. Különben is a dékánnak a tanszéki bejelentéseket mindenképpen ki kell vizsgáltatnia.

— *Olvastam az Ön által írt értesítést. Ez olyan hangnemben íródott, hogy ennek olvastán egy elsős — aki éppen, hogy beleharapott az egyetem levegőjébe — azt hihette, hogy olyan főbenjáró vétségről van szó, amiért — hogyha bebizonyosodik —, ha nem is halál, de minimum kirúgás jár.*

— Lehet, hogy másképpen kellett volna fogalmazni, mert levelünk talán céluntól ellentétes hatást ért el. Ugyanis a levélben mi éppen, hogy a hallgató jogaira akartuk felhívni a figyelmet. Arra, hogy például fogadhat társadalmi védőt.

— *Ez micsoda, afféle védőügyvéd?*

— Társadalmi védő lehet egyetemi hallgató vagy oktató, akinek személyét szabadon választhatja a diák; azért, hogy a fegyelmi eljárás során segítse tisztázni az ügyét.

— *Nem érezte elhamarkodottnak Tarlós Béla bejelentését?*

— Ebből úgy tűnt, hogy valaki fegyelmi vétséget követett el, de mindenféleképpen megnyugtatóan bizonyítani kellett a bejelentés igazát. Ezt fegyelmi eljárás keretében volt célszerű lebonyolítani. Amikor viszont már ez elindult, akkor már a bejelentőnek sincs joga a vizsgálat eredményét befolyásolni. Az ügy lezárása már a fegyelmi bizottság jogköre. Éppen ezért nem tetszett, hogy az eljárást kezdeményező intézet olyan nyilatkozatot tett, amiből Horváth Dóra azt a következtetést vonhatta le, hogy az ügye lezárult. Úgy látszik, kollégáim közül sokan nem ismerik a fegyelmi szabályzatot. Egyébként beszéltem az MSZI igazgatójával, jeleztem, hogy legközelebb körültekintőbben járjanak el.

— *Hány fegyelmi ügyre került sor évente?*

— Negyedik éve vagyok dékán: egy esetet elődömtől örököltem, most hívtam össze másodszor a fegyelmi bizottságot. Tehát szerencsére nincs sok fegyelmi ügyünk, de ettől függetlenül az egyetemi reform szükségessé teszi önálló fegyelmi szabályzat kidolgozását és állandó fegyelmi testület létrehozását, melynek tagjait a kari tanácsok választanák meg.

★

— *Foglalkoztak különösebben Horváth Dóra ügyével?* — fordulok kérdésemmel *Ballér Endre* docenshez, a pedagógiai tanszék vezetőjéhez, aki az ad hoc jelleggel összehívott Fegyelmi Bizottság elnöke volt.

— Mi eleve abból indultunk ki, hogy az ügyet megszüntetjük. Hiszen *Peák István*, az MSZI osztályvezetője hivatalos levelet írt a dékánihoz, melyben az intézet nevében kérte az ügy lezárását. Azzal az indokkal, hogy Horváth Dóra vétségét nem tudják kétséget kizáróan bizonyítani. Igaz a levél azt is tartalmazza, hogyha a fegyelmi bizottság ennek ellenére írásszakértő bevonását érezné szükségesnek, ám tegye belátása szerint. Tehát elvileg jogunk lett volna továbbvinni az ügyet, de úgy gondoltuk, ha már éppen a bejelentő áll el szándékától, akkor minek foglalkozzunk mi ezzel. Különben is a hallgató hangoztatta vétlenségét, és úgy véltük, ennek ellenkezőjét csak nagy procedúrával lehetne esetleg bebizonyítani. A fegyelmi során éppen ezért Dóra ügyét tárgyaltuk először és bizonyíték hiányában két perc alatt felmentettük.

— *Mi lett a sorsa a másik két delikvensnek?*

— Egyikük — a kezdeményező — szigorú megrovást; barátja — aki helyette írta meg a számítástechnikai dolgozatokat — megrovást kapott.

— *Mit kapott volna Dóra, ha vétkesnek találtatik?*

— Valószínűleg szigorú megrovást.

— *Mi a véleménye így utólag az esetről?*

— Úgy érzem, az ügy folyamán az MSZI érintett oktatóinak három „én"-je küzdött egymással. Egyik szándékuk érthető: most, hogy a reform során az írásbeli forma súlya növekedett, igyekeznek a vizsgák tisztaságát biztosítani, elejét venni a visszaéléseknek. Másik énjük jogi természetű, amelyik konfliktusba kerül az előzővel: ezt az esetet nem lehet bizonyítani. A harmadik én a pedagógusé: elkövettek egy hibát, vagyis nem bizonyított vétséget tényként kezeltek, és szankciókat hoztak. Mikor úgy érezték, hogy tévedtek: gyorsan helyre akarták hozni hibájukat, és ez persze újabb kapkodást eredményezett.

★

Ballér Endre mondatait csak egy apró észrevétellel egészíteném ki. Tarlós Béla megmutatta nekem az ominózus dolgozatokat. Bevallom, különösebb hasonlóságot nem fedeztem fel...

Rózsa Iván

Kis magyar pornográfia

1988. december 27., du. 4 óra.

A IV-es előadóban ülök, a II. évfolyam informatika-konzultációján. Egy srác éppen kérdez valamit az előadótól. A karácsonyi emlékek békés hangulatából a katedra felől jövő rideg hang zökkent ki: „... maga nem olvasta a könyvet, ugye? Vagy csak részegen? Meg előadásra sem járunk, ugye, mert nappali hallgatók vagyunk!? Egész nap a kollégiumban kefélnek! Nézzék meg a képét, milyen sápadt, most is biztos kefélt, mielőtt idejött!...

Első megdöbbenésem után elgondolkodtam, vajon hányan tudják az egyetem vezetőségéből, hogy mi folyik itt. Bizonyítandó, hogy nem véletlen „nyelvbotlás" történt, az előadó hasonló hangnemben folytatta a „közkonzultációt", többek édesanyja sem kerülte el a figyelmét.

1988. december 28., este 6 óra.

Elhatároztam, hogy ha már megbuktam az informatika-vizsgán, akkor legalább megnézem, mit hibáztam. A tanszéken viszont azzal fogadnak, hogy ez nem lehetséges, mert a teszteket számítógéppel javítják. (Tévedés kizárva?)

Talán kevésbé tartanák egyesek okkult hókuszpókusznak ezt a vizsgát, ha legalább azt megtudhatnánk, mi volt a hibánk. Ezt a jogot a vizsgaszabályzat is biztosítja. Talán még a jegyzet és az előadás színvonalán is lehetne mit javítani...

1989. január 3., este 7 óra.

Egy másodéves lányismerősöm megkérdezte, hogy nem megyek-e én is holnap be a tanszékre az indexemmel, mert a mai konzultáció után a sörözőben szép megajánlott jegyek születtek. Talán elhinnék, hogy én is ott voltam, csak nem volt nálam az indexem. Persze, engem ilyen hazug mendemondákkal nem lehet megtéveszteni...

1989. január 4., de. 10 óra.

Másodszor próbálkozom a vizsgával. Felszerelésem: egy toll, csekély tárgyi tudás és egy véletlenszám-generátoros zsebszámológép. Mivel az első két eszköz nem elég a feladatlap kitöltéséhez, bevetem a harmadikat is. Többen csodálkozva figyelik, mit művelek a számológéppel, de én rendületlenül írom be a kapott véletlenszámokat. Titokban büszkeség tölt el, mert szerintem legalább akkora „tudományossággal" oldom meg a feladatokat, mintha megtanultam volna az anyagot.

1989. január 4., du. 5 óra.

Elégséges (?)

Zs.

Költözködés és kanyaróoltás

(Folytatás az 1. oldalról.)

(6,6 százalék). Függőben van még 61 fő (10,4 százalék). Ők február végéig még javíthatnak. Közülük 18 matematikából, 16 mikroökonómiából és 43 számítástechnikából bukott. 20-nak két tárgyból kell levizsgáznia. Várhatóan kevés lesz közülük, aki átmegy.

A félévet lezártak átlag szerinti megoszlása (487 = 100 százalék):

Tantárgy	fő	átlag	jeles	elégtelen
Alapszint				
Matematika[1]	482[2]	2,9	23	24
Mikroökonómia[1]	487	3,0	38	3
Számítástechnika	485[2]	2,9	88	61
Idegen nyelv	487	3,8	137	8
Időben v. tantárgyak				
Gazd.tört.	452	3,0	25	12
Gazd.földr.	353	3,6	58	7
Technológia	97	3,7	25	4
Filozófia	74	4,4	38	0
Emelt szint				
Matematika	162	3,2	17	7
Mikroökonómia	447	3,0	38	36
Gazd.földr.	74	4,4	46	1
Filozófia	28	4,4	16	0

Az évfolyamátlag 3,316. A legrosszabb átlag 1,875 s a legjobb átlag: 4,733. Ezt az eredményt *Lovró Adrienn* érte el. Rajta kívül még 12-en értek el jeles eredményt, név szerinti Kemény Szabolcs, Balogh Erika, Tabák Péter, Kondrát Zsolt, Jinda Balázs, Makay László, Pál Gábor, Seres Béla, Angyal Virág, La Hoang Anh, Pucsok Péter és Ébli Gábor.

2,49-es átlagot 42-en, 2,50—2,99-ig 85-en, 3,00—3,99-ig 292-en és 4,00—5,00 68-an végeztek.

Tantárgyi eredmények

- 2,00:	8	(1,6%)	elégséges	(10,4%) (51)
2,01 - 2,50:	43	(8,8%)		
2,51 - 3,00:	109	(22,4%)	közepes	(53,8%) (262)
3,01 - 3,50:	153	(31,4%)		
3,51 - 4,00:	127	(26,1%)	jó	(33,1%) (161)
4,01 - 4,50:	34	(7,0%)		
4,51 - 5,00:	13	(2,6%)	jeles	(2,6%) (13)

Zalai Ernő tájékoztatta a vezetői értekezletet arról is, hogy a közeli napokban

figyelmeztető levelet

juttat el azokhoz az első évfolyamos hallgatókhoz, akiknek az eredménye 2,50 alatt van. A levél tartalma a következő:

KEDVES HALLGATÓNK!

Az Ön tanulmányi eredménye az első félévben elmaradt attól a 2,5-es átlagtól, amelyet egyetemünkön a két év utáni továbbtanulás feltételeül szabtunk. A gyengébb eredmény nyilván egyénenként eltérő mértékben vezethető vissza a lehetséges okokra (átállási nehézség, gyengébb előképzettség, szorgalom, vagy képességek hiánya és egyebek), ennek vizsgálatát Önre bízzuk. Tekintse magát a következő félévben próbaidősnek. Ha az év végére nem sikerül az éves tanulmányi átlagát az elvárt szint felé vagy közelébe tornásznia, akkor tanulmányai folytathatóságának esélye Egyetemünkön minimálisra csökken, s időben pályakorrekcióról kell gondolkodnia. Ha bármilyen problémája van, amiben úgy érzi segíthetünk, forduljon bizalommal az I. évfolyamért felelős dékánhelyetteshez.

Zalai Ernő
rektorhelyettes

Ugyancsak levelet kapnak a 2,50—2,99-es átlageredményűek is. Ez a figyelmeztetés arra vonatkozik, hogy ha így folytatják tanulmányaikat, akkor elvesztik az egyetemre kerülés lehetőségét. Majd röviden ismertette Zalai Ernő azt a tájékoztatót, amit az elsőéves nappali és esti hallgatók számára írásban juttat el a második féléves követelményekről.

Ezt követően bejelentések hangzottak el. Többek között Kalmár Péter tájékoztatást adott arról, hogy az AIESEC-nek lehetősége nyílik nagy teljesítményű fénymásolók üzembeállítására az egyetem kétháromm pontján. A gépeket, amelyeket költségmentesen bocsátanak rendelkezésre, az AIESEC munkával ellentételez. A rektor javaslatára az egyik fénymásoló gép a könyvtárban kerül elhelyezésre.

H. E.

Túl nagy a tanulópénz

Az elsős évfolyamvezetőség néhány tagjával ültem le beszélgetni arról, hogy vajon ők mit gondolnak a reformról, hogyan látják az I. félévet. Először a megválasztásuk körülményeiről kérdeztem őket, illetve arról, hogy hogyan tartják a kapcsolatot az évfolyammal.

Elmondták, hogy nagy volt a passzivitás, mindössze 30 ember vett részt a választáson, és miután nem volt értelme szavazást rendezni, az leti

ÉV-tag, aki elvállalta.

Ezt 13-an tették meg, ebből 2-en tanulmányi okokból később lemondtak. A kapcsolattartás sem alakult sokkal jobban. A hallgatók jó része nem is tudta, hogy létezik az ÉV. Ennek ellenére az ÉV-tábor február elején jól sikerült, 80-an vettek részt, és ők jól érezték magukat.

Az egyetem vezetésével a kapcsolatuk nem tekinthető felhőtlennek. Sokszor úgy érezték, hogy pusztán adminisztratív funkciót töltenek be, az információáramlást biztosítják, de érdemben nem tudnak beleszólni az eredményekbe. Ennek ellenére elértek jelentős eredményeket is. Például az egyetemi ágra kerüléshez szükséges átlag nyelvvizsgával korrigálva 3,2 lett 3,25 helyett vagy a matematika zárthelyi ponthatára lecsökkent 40 pontra. Úgy vélik, hogy az eredményeket alapvetően két részre oszthatják. Egyrészt az információ hiányából fakadó problémákat tudták orvosolni, elsősorban tanszéki szinten, másrészt ott értek el sikereket, ahol ez beleillett a központi elképzelésekbe.

A reformhoz való viszonyuk is ambivalens volt, hiszen ha támadják, akkor ezzel azokat az erőket támogatják, akik más okokból, de szintén elvetik azt. Ez mindjárt az elején tudatosult bennük. (Ahogy Makai Laci (ÉV-titkár) fogalmazta: „A reform nem a vezetésé, hanem az I. évfolyamé, amely ezt végigcsinálta. Ezért nem vagyunk reformellenzékben.")

Például nem volt vitaalap a számonkérési rendszer, hiszen ez a reformnak egyik sarkpontja. Úgy érzik viszont, hogy az ÉV

alárendelődött a reform-politikának

egyfajta aktív kapcsolat helyett, amit ők felemás reformnak értékelnek. Valódi változás csak a számonkérési rendszerben és a pg. tananyagban történt. Erre azt a választ kapták, hogy Magyarországon ilyen a helyzet, csak felemás reformot lehet végrehajtani. (Az ÉV szeretett volna tanárértékelést is végezni a tantárgyértékelés mellé, de papírhiányra hivatkozva ezt elutasították.)

A fő problémának az információhiányt látják. Még egy tanszéken sem egységes a vélemény minden tekintetben. Ha valahol gond volt, ott a tanszékvezetővel egyeztettek, így volt a leghatékonyabb. De ezzel nem tisztázódott semmi. Erre jó példa a nyelvi jegy kérdése. Megkérdezték az ÉV-t, hogy mit gondol, a nyelvi jegy beleszámítson-e az átlagba? Ők azt válaszolták, hogy igen, hiszen sokan számítanak jó nyelvi jegyre. Ez úgy került tovább a Nyelvi Intézetbe, hogy az ÉV úgy döntött, hogy beleszámít, és ez főleg az oroszt tanulók körében nagy felháborodást keltett. Ugyanerre példa az is, hogy alternatív tárgyként hirdették meg a Bevezetés a könyvviteli ismeretekbe című kurzust. Most derült ki, hogy a gimnazistáknál a későbbi évek során a számvitel tanszék ismertnek tételezi majd e tárgy anyagát.

Ezek után a tantárgyakra került a sor. Úgy gondolják, hogy a tananyag nem volt sok, csak nagyon egyenetlenül volt elosztva. Sokkal több óra kellett volna pg-ből és matematikából, hiszen maguk

a tanárok sem tudták leadni az anyagot

terjedelme miatt. A pg-tankönyvnek például az utolsó 100 oldalát még emelt szinten sem tanulták.

A pg-t tekintve nem volt lényeges különbség az emelt és az alapszint között az anyagban. A könyvön érződik a kapkodás, átgondolatlanság. Nem volt szerencsés a 80 fős szemináriumok sem egyes tanároknál, ami nem a tanár hibája, hiszen szabad tanárválasztás volt, hanem a többi tanáré.

A matematika esetében az órahiánnyal voltak gondok, itt az anyaggal és a tanárokkal kevésbé. Számítástechnika esetében a pontok harmadát a szemináriumvezető adhatta és vita volt akörül, hogy hány pontot adhat a gépen végzett munkára és a szemináriumi tevékenységre. Végül is 18-17 arányban egyeztek meg. A technológia, gazdaságföldrajz tantárgyak a könyvek elavultságával emelkedtek ki a mezőnyből. Gazdaságtörténetből és filozófiából a számonkérés módja volt rossz.

A nyelvekkel kapcsolatban már sokkal több minden akadt. Mindjárt az elején felmerült az esélyegyenlőség kérdése, hiszen

aki külföldi kiküldetésből érkezett,

valószínűleg óriási előnnyel indul. Ehhez járult még a kapacitáshiány a Nyelvi Intézetben, illetve a már említett probléma a nyelvi jegy beszámításával kapcsolatban.

A tantárgyak összességében elsősorban lexikális tudást követelnek és kevésbé nevelnek a gondolkodásra. Az évfolyam tanulmányi eredménye szerintük sem rossz. Azonban a fegyelmezetlenség nem magyarázat az eredményre. Egyrészt előadásra akkor jár valaki, ha megéri járnia, másrészt amelyik tanár nyújt valamit és ugyanakkor követel, annál fegyelmezett a diák. Lehet, hogy a reform sokkal nagyobb öntudatot követelne, de az évfolyam nem változik meg attól, hogy reformévfolyam.

Összességében úgy vélik, hogy a reform elsietett volt, sokkal alaposabban kellett volna kidolgozni a rendszert, a tananyagokat. Túl nagynak tartják a tanulópénzt, amit az évfolyam fizetett.

Trautmann László

Jön a menedzser!

Lapunk legutóbbi számában egy oktató, *Reszegi László* gondolatait közöltük arról, hogy szerinte égető szüksége lenne az egyetemnek egy menedzserre. Valakire, aki alkuképes a központi költségvetéssel, aki képes az egyetemi bevételek növelésére, aki kezeli az egyetemi alapítványokat, s aki a jelenleg tipikus adminisztratív szemlélet helyett vállalkozásaival szervezi az ügyeket.

Megkerestük *Csáki Csaba* rektort, mit szól az ötlethez?

— Az egyetem vezetése is érzi, hogy az új feltételekhez alkalmazkodva vállalkozásokba kell fognunk, s ennek irányítását is meg kell oldanunk. Számomra egyértelmű, hogy a magamfajta botcsinálta menedzserek erre nem alkalmasak. Ezért egy ideje foglalkozunk már azzal a gondolattal, hogy profi menedzsert alkalmazunk. Pillanatnyilag is legalább három olyan konkrét ügyünk van, amiben sürgősen szükségünk lenne rá.

— *Melyek ezek?*

— Nagyobb összegű alapítványokra van konkrét ígéretünk, az OKGT 15 milliót ajánlott, tárgyalunk a Gazdasági Kamarával, *Demján Sándorral* további pénzekről. Igen rövid időn belül önálló kiadói joga lesz az egyetemnek, ez is nagy szakértelmet kívánó üzleti vállalkozás kezdete. Továbbfejlődik az Economixhoz fűződő kapcsolatunk is azzal, hogy közös kft.-t kívánunk alapítani. Ezenkívül az épületeink hasznosítása is ide tartozik, a kollégiumok nyári kiadásától kezdve a konferenciák rendezéséig. Biztosítani kell, hogy mindezek az ügyek egy profi kezében legyenek.

— *Az a pletyka járja, hogy egy új rektorhelyettesre bízzák ezeket a tennivalókat.*

— Nem, első menetben vállalkozói igazgatóként alkalmazunk egy menedzsert, aki a vezetés részeként végzi majd munkáját. Máris több jelölttel tárgyalunk.

— *Házon belül, vagy kívül?*

— El tudok képzelni belső megoldást is, de most mindenesetre külső szakemberekkel tárgyalunk. Van köztük vállalati vezérigazgató, és máshol dolgozó menedzser is, mindannyian jól ismerik az egyetemet. Ebben a munkában fontos szerintem a folytonosság, úgyhogy nem volna szerencsés választott, például rektorhelyettesi pozícióhoz kötni.

— *S mit szól mindehhez a gazdasági igazgatóság?*

— A gh teljesíti feladatát, korrekten és becsületesen adminisztrálja az egyetem ügyeit, s ennek nagy szerepe volt abban, hogy tavaly nem jutottunk csődbe, mint egyikmásik egyetem, sőt abban a nehéz évben elég jól gazdálkodtunk. Ez az apparátus azonban nem bírná el a vállalkozásokkal járó többletmunkát, meg aztán a szemlélete sem olyan. A menedzser alkalmazása nem a gh munkájának kritikája. S azt is szeretném hozzátenni, hogy a menedzser vezette vállalkozások önelszámolóan, a gh-tól tulajdonképpen függetlenül, mellérendelten működnek majd.

— *Mikorra várható, hogy a menedzser megkezdi munkáját?*

— A következő egyetemi tanácsülésen tájékoztatom a testületet a tárgyalásokról, s aztán minél előbb, annál jobb. Jó lenne, ha már áprilisban kezdene vagy májusban, de legkésőbb az új tanév kezdetére átveszi az ügyeket.

M. G.

Megszűnik az előfelvételi

Döntés született arról, hogy 11 hónapra csökkentik az egyetemet vagy főiskolát végzett fiúk sorkatonai szolgálati idejét, és hogy mindenkinek a tanulmányai befejezése után kell bevonulnia.

— *Hogyan oldják meg az előfelvételi megszűnése miatti átmeneti létszámemelkedéssel járó gondokat? — erről kérdeztük Kupcsik József rektorhelyettest.*

— A kormányzat elvi döntésének nyilvánosságra hozatalával egyidejűleg minket is értesítettek a katonai szolgálattal kapcsolatos változásokról. A részletekről, a döntés következményeként létrejövő problémák megoldásáról azonban csak később, konzultációs megbeszéléseken, illetve az ország felsőoktatási intézményeinek rektoraiból és főigazgatóiból álló tanács február 9-én, éppen egyetemünkön tartott ülésén tudtunk tájékozódni.

Az előfelvételi-rendszer megszüntetése egyben azt is jelenti, hogy a katonai szolgálatot teljesítők beiratkozása az I évfolyamra úgy köti le az adott év felvételi keretszámát, hogy helyette nem vesszük fel a követelményeket ugyan teljesítő, de az egyetemi tanulmányokat csak egy év kihagyással kezdő felvételizőket. Az átállás időszakában ez kedvezőtlenül érinti az adott korosztály egyetemre kerülésének esélyét, önmagában csökkenti a továbbtanulók arányát. Ezen negatív hatás mérséklése érdekében három év alatt fokozatosan térünk rá az új rendszerre, ami azt jelenti, hogy a jelenlegi létszámot alapul véve évenként egyharmadával lesz kevesebb az előfelvettek száma.

A döntésnél figyelembe kell venni, hogy a katonai szolgálat teljesítésének változása különbözőképpen érinti a felsőoktatás ágazatait, intézményeit. A főiskolákon általában eddig nem volt előfelvételi, s a hatást erősen motiválja a jelentkezők lány-fiú aránya is. Így például a BME-n előfelvett — katonai szolgálatot teljesítő — fiúk több mint 60%-át teszik ki az ez évi felvételi keretszámnak, s ha az átmenet egyetlen évet terhelne meg, akkor akár 10-12 ponttal is emelkedhetne a folyó évi felvételi ponthatár.

Egyetemünkön hosszú időn keresztül 460-ban állapították meg a keretszámot, amelyet ebben az évben — javaslatunkra — 520-ra emeltek fel. A megállapodáskor még nem tudtunk a katonai szolgálat megváltoztatásával kapcsolatos döntésről. A keretszámnövekedés mellett is az I. évfolyam változatlan nagyságával számoltunk, a plusz 60 fős induló keretet az átvételik — hazai intézményekből, illetve külföldön tanuló magyar hallgatók átvételének — radikális csökkentésével kívántuk ellensúlyozni. Jelenleg 133 előfelvett katona, ún., „0 évfolyamos hallgatónk" van, jövőre ezt kétharmadára, azután harmadára csökkentjük, így ezen az úton 35-40 fővel több iratkozik be a következő három évben az első évfolyamra, amelyet úgy is tekinthetünk, hogy a keretszám 60 fős növekedésének hatása ilyen mértékben nem válik érezhetővé.

— *Érinti ez a probléma a kollégiumi férőhelyek számát? Növeli az egyetemen a teremhiányt?*

— Jelenleg nehéz ezt pontosan felmérni. Miután a katonai szolgálat változása önmagában az összes felvételi keretszámot nem változtatja meg, a felvetett kérdésre nemleges válasz adható, ugyanakkor a nappali tagozatos hallgatók létszámát más tényezők jóval erőteljesebben befolyásolják. Utalhatunk ezzel kapcsolatban az egyetemi képzés 5 éves általános kiterjesztésére, a főiskolai ág 3 éves időtartamára, az új képzési rend sajátos szelekciójára, a párhuzamos képzésre. Két rövid megjegyzést szükséges tenni:

a) A képzés új rendjében erősödnek az intenzív oktatás elemei, az új tananyagok kidolgozása is többletköltséggel jár együtt. A teremigényt is inkább az új oktatási formák, s nem az együttes hallgatói létszám kisebb ingodozása határozza meg. Becslések szerint az alaptevékenységet preferáló teremelosztás és megfelelő órarend mellett a rendelkezésre álló épületek a jövőben kielégítő elhelyezést nyújthatnak.

b) Közismert az egyetem kollégiumi férőhely-ellátottságának kirívóan alacsony színvonala. Ezen a téren további romlás megengedhetetlen, amelyet a Művelődési Minisztériumnak több alkalommal is jeleztük. (Az egyetemi törekvések e téren a Közgazdászban is nyilvánosságot kaptak.)

Végül érdemes megemlíteni a hivatkozott rektori-főigazgatói tanácskozáson elhangzott azon javaslatot, hogy a felsőoktatás kapjon azokból az összegekből (esetleg épületekből), amelyek a szolgálati idő csökkenése miatt a honvédelmi tárcánál felszabadulnak.

— z.

Figyelem!

Idén is nyári termelési gyakorlat a Szovjetunióban

A korábbi évekhez hasonlóan, ebben az évben is lehetőség nyílik arra, hogy a szakmai gyakorlatot a Szovjetunióban teljesítsétek! Elsősorban III. évfolyamos hallgatók jelentkezhetnek. A szakmai gyakorlaton II. éves hallgatók is részt vehetnek, s így a résztvevők egy évvel korábban teljesíthetik e tantervi követelményeket.

Intézmény	Időpont	Fő	Jelentkezés*
Moszkvai Lomonoszov Egyetem	júl.17 - aug.6.	9	Általános Kar
Moszkvai Plehanos Népgazdasági Főiskola	jún.27 - júl.17.	9	Ipari Kar
Moszkvai Közgazdasági Statisztikai Főiskola	aug.5 - aug.25.	9	Kereskedelmi Kar
Moszkvai Pénzügyi Főiskola	jún.25 - júl.16.	9	Általános Kar
Leningrádi Közgazdasági és Pénzügyi Főiskola	jún.20 - júl.19.	18	Kereskedelmi és Ipari Kar

* Az egyes helyekre szaktól függetlenül lehet jelentkezni.

További tárgyalások folynak a permi állami egyetem közgazdasági karával arról, hogy július 10. és augusztus 1. között tíz hallgatót ők is fogadnának.

Jelentkezés: 1989. április 20-ig a dékáni hivataloknál, ahol részletesebb felvilágosítást adnak.

A hallgatói hozzájárulás kb. 2000 forint lesz.

Az egyetemi tanácsról

(ha már a témánál vagyunk)

Bevallom kicsit idegenkedve olvastam az előző Közgazdászban *Zalai Ernő* cikkét, a *Mi fáj kedves Fáy?-t*. Ez a kis retorikai remekmű — legalábbis annak volt szánva — úgy látszik *nem nekem szól*. Nem értettem, és nem vált előttem világossá célja sem. *Ilyen magasságokban szárnyalni nekem nem adatott meg*, ezért az alábbiakban *próbálom* meg, amennyire tőlem telik, *világosan kifejteni mondanivalómat*. Észrevételeim csak *a december 22-i egyetemi tanácsra vonatkoznak*. Mivel elsős vagyok, helyzetemből adódóan *a reform szemszögéből vizsgálom* a kérdést.

Ami *Fáy Árpád* cikkét illeti: lényeges témáról nyilvánít egyéni véleményt, ennek megfelelően kell megbecsülni munkáját. Na lássuk! A *tanács résztvevői*, ha reálisan akarjuk szemlélni a dolgokat, *négy részre voltak bonthatók*. Az első az *egyetemi vezetés*, amely a napirendi pontokhoz kapcsolódó információk nagy részével rendelkezik. *Deklarált célja a reform*, amelyet azonban már nem vallhat magáénak, hiszen közüggyé vált, mindenkit érintő problémává.

A második csoport *az érintett tanszékvezetők*, akik saját területükön fölényben vannak, de néha a formailag is *egységes reformon* belül nézeteiket kevéssé tudták érvényesíteni. Az a vélemény, hogy *őket a reform kevésbé érdekli*, már csak azért sem állja meg a helyét, mert a tananyag modernizálása alapvető célkitűzés. Lásd pg. és filozófia tanszék. Nagyon örülnék, ha e kérdésekben nem nekem kellene megnyilatkoznom, hanem ők maguk fejtenék ki véleményüket. A harmadik a *HT és az ÉV, kiknek számára a reform már életforma*. Ismereteik, bár jócskán vannak, ritkán válnak átfogó javaslatokká, és épülnek be a döntésekbe. Ezért a portás nénitől felfelé *mindenki felelős, saját magunk is, megoldása harci program és gyakorlati feladat, sokkal inkább, mint cikktéma*. Végül *a negyedik csoport az ülésen azoké volt, akik elhitték, hogy itt tájékoztatót hallhatnak, információkat szerezhetnek, és ezért megjelentek*. Őket nem elsősorban a napirendi pontok reformrésze érdekelte, hanem az oktatói témák.

Az előkészületek, azok részéről, akik megtehették volna — HT, ÉV, egyetemi vezetés — nem sikerültek valami fényesen. *Hivatalosan az ANYAG az operatív tanterv és az átmeneti szabályzat volt*. Az ülést megelőző egy órában *a HT-szobában még összeállítottunk egy panaszlistát*, és ezzel vége. Mindenkiben az dolgozott, hogy egy, *a 24. órában összehívott tájékoztató jellegű gyűlésnek nincs értelme*.

Az első *félidőben csak az első három csoport mondhatta el magáról, hogy részt vesz a tanácsban*. A felmerült problémák nagy része részletkérdésekkel foglalkozott, sokszor egymás mellett beszélő, *eredménytelen vitákkal tarkítva*. Mutatóba néhány példa:

— Történelem tanszék, írásbeli-szóbeli. Marad a véleménykülönbség ténye, megoldás nincs.

— Vizsgaidőpontok. Nem korrigálhatunk, nincs idő, ez van.

— Tanárértékelő lapok. Már nem aktuális, egyébként is született egy félmegoldás. Majd!

Az előzmények ellenére *a szünetben váratlanul eredmény született*. Ha ne adj Isten *mégis történik valami* — összeomlik a rendszer stb. — akkor egy *négy fős bizottság* illetékes. Tagjai *Hrubos Ildikó, Zalai Ernő*, egy *HT-* és egy *ÉV-tag*.

A szünet után *fordult a kocka. Az újabb témákhoz a HT már nem konyított. Szemben az eddigi huzavonával, példás gyorsasággal születtek döntések*, kár hogy alig értettem belőle valamit. Olyan *egyértelművé vált az oktatói-vezetői fölény, hogy a „meccs" lefutottnak volt tekinthető*.

Ennyi a sztori, már csak *néhány kisebb észrevételem van Zalai Ernő cikkéhez*.

Az egyetemi tanács — a helyzet alapvetően átláthatatlan volta miatt — nem tudta felügyeleti jogát gyakorolni. Semmi probléma nem adódott abból, hogy egy tanszék önálló döntést hozott, abból viszont igen, hogy ha ezt nem tehette meg. A HT és az ÉV nem értette félre a napirendet, annak alapján készült föl. Az egészből a *legrosszabbnak azt tekintem, hogy a tanács már alig testület, egyének ülnek benne, szűk személyes kapcsolatokkal, roppant kevés érintkezési lehetőséggel*. Hogy ez még tovább romlik tanár—diák viszonylatban, az csak külön katasztrófa.

Ahhoz, *hogy a tanács mint legfelsőbb döntési fórum tevékenykedhessen, sok egyéb mellett például az alábbiakra is szükség lenne:*

— Legalább az ülés előtt *két-három héttel közismert kell legyen az időpont, a hely*, és a részletes *napirendi pont*, valamint hozzáférhető az összes döntéshez szükséges információ.

— Az időközben beérkezett *észrevételek hivatalból eljussanak mindenkihez*, akit illet.

Ráadásul nem ártana egy kicsit sietni sem. Állítólag február 23-án újra tanács lesz. Talán együtt, közösen... Van itt valaki? **Makay László**

Hipotézisek egy 21. századi piacgazdasághoz

Ideológia

1. Honnan jöttünk? Mik vagyunk? Hová megyünk? Ezek a történelmi sorskérdések egyre gyakrabban merülnek fel ma, amikor társadalmunk életében valami érzékelhetően a befejezéséhez közeledik, és egy új korszak kezdődik. Ennek a folyamatnak egyre inkább cselekvő részeseivé válunk, de lényegét még nem tisztáztuk, nem értjük igazán. Szükségképpen átértékeljük a jövőre, a múltra, a jelenre vonatkozó elképzeléseinket, s csak lassan körvonalazódik az, hogy milyen mélységig, milyen új szempontok szerint indokolt ezt megtennünk. S ha a változások jelentőségét akarjuk kifejezni, miről kell beszélnünk: átalakításról?, reformról?, forradalomról? Elbizonytalanodás, akarnokság, kiábrándultság, utópiák, konzerveszmék, és legfőképpen a nehezen meghatározható új iránti igény — mindez együtt kavarog napjaink szellemi életében.

2. Vajon összhangban volt-e az elmúlt 70 (40) év társadalomépítő gyakorlata az eredeti szándékokkal, a marxi (lenini) alapvetésekkel? Igen is, meg nem is. Megfelelt a marxi intencióknak, hogy egy olyan központosított tervgazdaság jött létre, amely szétszabdalta, felváltotta, perifériára szorította a piacot, és igyekezett megszüntetni a tőketulajdonon nyugvó kizsákmányolást. A létrejött eredmény ugyanakkor két szempontból jelentősen eltért az eredeti elképzelésektől. Az egyik vonatkozásban azért, mert az új társadalom nem a kapitalizmus civilizációs kohóján már átment Nyugat-Európában bontakozott ki, ahol az egyén, leválva a közösség köldökzsinórjáról, szabad és önmagáért felelős társadalmi lénnyé vált. A kelet-európai és ázsiai szocializmus viszont — ennek tényét s részben veszélyeit Lenin érzékelte — olyan előfeltételek mellett keletkezett, amelyeket még a redisztribúciós integrációs sémák jelentős súlya, a piac fejletlensége, a gépi nagyipar kialakulatlansága és a vérségi, területi kötöttségek nagy szerepe jellemzett. Ilyen körülmények között a központosított gazdaságnak nem egy Marx által elképzelt demokratikus-önigazgatásos, hanem egy erősen despotikus alakja formálódott ki (bár ez a megállapítás nem egyformán igaz minden országra és időszakra). Utóbbiban az egyén szabad, önkéntes együttműködésén alapuló sémák helyett inkább egyfajta rendi tagozódás érvényesült, melynek alapját a párthierarchia, a politikai berendezkedés képezte. A szándékok és a gyakorlat közötti eltérések másik oka abban kereshető, hogy lényeges marxi alaptézisek, kiindulópontok utólag önellentmondásosaknak, helytelenül megválasztottaknak mutatkoztak.

Végeredményben az e hipotézis elején felvetett kérdésre kétféle válasz adható. Az egyik a Lukács György-i, azaz: „Vissza Marxhoz és előre a mai problémákhoz!" Ez tehát úgy véli, hogy elvi nehézségeink megoldásához a marxi gyökerekből kell új, immár nem elkorcsosuló hajtásokat nevelni. A másik megközelítés viszont kényszerítettve érzi magát arra, hogy lényeges vonatkozásokban új kiindulópontokat is keressen.

3. Melyek azok a marxi gondolatok, amelyekkel kapcsolatban a leginkább merülhetnek fel kételyek? Ide tartozik Marx munkaérték-elmélete, mely szervesen összefügg a társadalmi lét tárgyi oldalának jelentőségét kevésbé hangsúlyozó, elsősorban az emberi viszonyokra koncentráló szemléletével. Ugyanez áll a központosított tervgazdaság szükségességére és lehetségességére vonatkozó feltételezéseire, melyek a felvilágosodás-korabeli gondolkodók idealisztikus beállítottságának bizonyos nyomait is őrzik. Követőinek azóta is sok fejtörést okozott az egyetemes piacgazdaság és a tőketulajdonon nyugvó kizsákmányolás elválaszthatatlanságára vonatkozó tézise, ez mindmáig alapul szolgál a szocialista piacgazdaság eszméjének megkérdőjelezésére és időnkénti elítélésére. Nem mellőzhetjük a folytatandónak tűnő marxi törekvések kiemelését sem: ide, egyebek között, a társadalom dialektikus, materialista szemléletmódjának megalapozását, a civilizálódás folyamatának gazdaságtörténeti, szociológiai stb. értékelését, az emberi szabadság kifejlődése feltételeinek kutatását (a munkásosztály történelmi szerepének felismerésével), és ezzel összefüggésben feltétlen kizsákmányolásellenességét. A fentebb kifogásolt kérdéseket illetően két dolgot tehetünk: egyrészt megpróbálhatunk más — elsősorban a munkásmozgalom eszmekörébe tartozó — gondolkodóknál támpontokat keresni, másrészt pedig

megkísérelhetünk az új kihívásokra közvetlen előzmény nélküli, eredeti eszmékkel válaszolni. Ez utóbbi — az egyéni tehetségtől eltekintve — azért is nehéz, mert a sztálini időszak átpolitizált gazdaságtana nem igényelte a szuverén, járatlan utat taposó gondolkodást.

4. A munkaérték-elmélet alábecsüli a termelési eszközök, a tőke szerepét a termelésben, a gazdasági életben. Ez a szemléletmód a polgári gondolkodást a gépi nagyipar teljes kifejlődése előtt jellemezte, és megőrződött a világot a munkás oldaláról néző ideológiákban. A tőke eszerint nem önálló forrása a gazdasági értékek képződésének, a termékeknek — használati értékük mellett — csak „munka"-értékük van. A tőke ebben a világképben nem áll meg a saját lábán: eredetileg a természet és a munka együttműködésének a gyermeke, s gazdasági tekintetben nem más, mint felhalmozott, holt munka. Mint ilyennek, saját gazdasági hozadéka sincs, a termékek, a jövedelmek elosztásánál nem tarthat igényt semmilyen részesedésre. Nem helyesebb-e azonban olyan kiindulópontot választanunk, amely szerint

a tőke a gazdasági értékek keletkezésének a munkával „egyenrangú" forrása, s így a nemzeti végtermék, jövedelem egy része jogosan és törvényszerűen áramlik vissza hozzá.

Szemléltessük a társadalmi újratermelési folyamatot az alábbi módon:

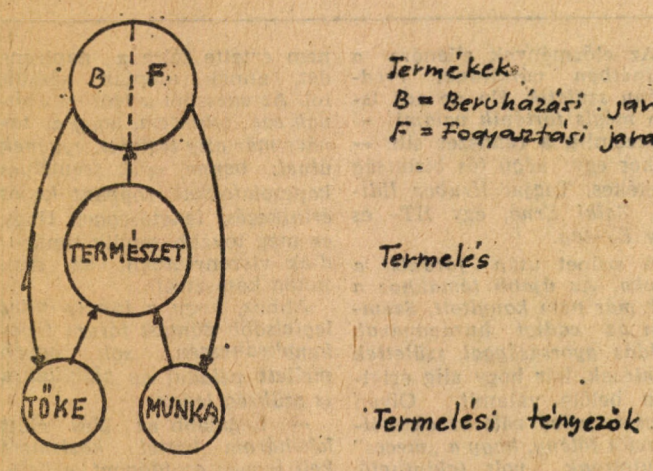

Mint az ábrából kitűnik, e megközelítés szerint a tőke részesedése a társadalmi végtermékből beruházási javakban, a munkáé pedig fogyasztási javakban testesül meg (a szolgáltatásoktól eltekintve). Az egyik a termelés tárgyi tényezőihez adódik hozzá, a másikat a munkaerő fogyasztja el. A tőke és a munka részesedése a nemzeti jövedelemből a tendenciát tekintve attól függ, hogy milyen mértékben voltak forrásai e jövedelem keletkezésének. Az emberi civilizálódás feltételezi azt, hogy a termelés mindkét, említett tényezője gyarapodik, nem szükségképpen azonos ütemben. A tőke — mint például a XIX. századi Nyugat-Európában — anyagilag fölébe kerekedhet a munkának, háttérbe szoríthatja azt. Mindig van egy időről időre változó, egyensúlyi tőke—munka arány, amely szerint e termelési tényezők egymást a leghatékonyabban alkalmazni képesek, s amely a mértéke annak, hogy valamelyiket illetően fölöslegről, illetve hiányról beszélhessünk. Az ember, a tőkétől eltérően, nemcsak közvetlen anyagi hajtóerő, de gondolkodik is — ettől azonban még nem válik a gazdasági értékek keletkezésének kizárólagos forrásává. A munka gazdasági szerepének túlbecsülése hasznos lehet a munkás számára, de kevésbé elégíti ki azt a termelő egyént, aki nemcsak munkavállalóként, de tőketulajdonosként is funkcionálni akar. Vegyük tehát komolyan és szó szerint a neoklasszikus közgazdaságtannak azt a tételét, hogy

aminek a tőke a forrása, az a tőkéé — vagyis, egy igazságos és optimális hatékonysággal működő gazdaságban a tőkejövedelmeket a tőke tulajdonosa maradéktalanul köteles befektetésre, beruházási javak vásárlására elkölteni.

5. A társadalmi lét dialektikus materialista szemlélete vajon összeegyeztethető-e a kollektív bölcsesség által vezérelt tervgazdaság eszméjével? Ha az anyagi lét végső soron meghatározó a tudattal szemben, akkor a társadalmi életfolyamatokat „láthatón kézként" nem a termelés, a gazdaság lényeges anyagi összefüggései, törvényszerűségei kormányozzák-e — és a kollektív gondolkodás csak előrejelezheti kiegészítheti (mely funkciója egyre nélkülözhetetlenebb), de nem helyettesítheti ezek hatásait? Valójában — s ez az egyénekre, csoportokra, nemzetekre egyaránt igaz — többnyire mindig csak utólag juthatunk tudatába annak, hogy mit és miért is cselekedtünk. Minerva baglya csak a beálló alkonnyal kezdi meg röptét. Mindenesetre az a gazdaság, amelyből ténylegesen igyekeztek kiküszöbölni a „piaci spontaneitást", amelyben a terv nem „jóslás" volt, hanem kötelező (esetleg pártmegbízatásként is kiadott) utasítás, semmiképpen sem a kollektív bölcsesség által szabályozódott. (Amit az is mutat, hogy a nemzeti jövedelem számottevő hányadát kitevő beruházási és egyéb célú ráfordítások sorsáról, komoly mértékű külföldi hitelfelvételekről stb. nemritkán egynéhány ember döntött, a nyilvánosság szinte teljes kizárásával). Ez a központosított, adminisztratív módon vezérelt, ún. redisztributív gazdaságoknak egy modern változata, amelyben nem vagy csak lefojtottan kapnak a gazdaság öntörvényei szerepet, s ennélfogva hosszabb távon nem képes kellő civilizációs képességeket fölmutatni. Annak az utópisztikus felvilágosodáskori gondolatnak a nemessége, hogy az emberek majd tudatosan a kezükbe veszik saját sorsuk irányítását, nem szépítheti meg, nem igazolhatja a gazdaság adminisztratív, parancsuralmi irányításának lehangoló gyakorlatát.

6. Elősegítette a modern központosított-adminisztratív gazdaságok kiépülését az a marxi tétel, mely szerint a piac egyetemessé válása és a tőketulajdonon nyugvó kizsákmányolás kialakulása egymástól elválaszthatatlan. Az elmúlt néhány évtizedben egyre több marxista gondolkodó vélte úgy vagy állította azt, hogy ez a tétel nem helytálló; ennek meggyőző bizonyításával azonban (részben épp munkaérték-elméleti alapállásuk miatt) adósak maradtak.

Induljunk ki abból a Marxnál is megtalálható kizsákmányolás-definícióból, mely szerint az nem más, mint idegen munka hozadékának saját munkavégzés nélküli elsajátítása. Azaz: valaki úgy jut fogyasztási javakhoz és szolgáltatásokhoz, hogy munkavállalóként (vagy ami ennek csak speciális esete: vállalkozóként) nem tevékenykedik.

(Nyilvánvalóan el kell tekintenünk itt a munkajövedelmek szociális és egyéb célú átcsoportosításától.) A tőketulajdonos, amennyiben a kamatot vagy osztalékot nemcsak befekteti, de meg is él belőle: kizsákmányol. Mivel a kapitalizmusban a munkásnak jellemzően nincs annyi tőkéje, amennyire saját munkája kifejtéséhez eszközként szüksége lenne, kénytelen belemenni abba, hogy munkajövedelmének egy részét a tőkés — a tőkéből eredő jövedelmekhez „hozzácsapva" — elsajátítsa. Ezt a fennálló jogrend (pontosabban: a tőkejövedelmek befektetési kötelezettségének hiánya) lehetővé is teszi, s ezt a gyakorlatot olyan téves, axiomatikusnak tűnő állításokkal igyekeznek alátámasztani, mint például az a gondolat, hogy a tőkejövedelmek forrása a tőketulajdonos áldozatvállalása, a jövőbeni nagyobb fogyasztásra vonatkozó preferenciája stb. A marxi megközelítéstől eltérően nem tekinthetjük viszont a kizsákmányolás fogalma alá tartozónak azt, ha a tőketulajdonos olyan jövedelmet sajátít el, amelyet, befektetve azt, valódi forrásának, a tőkének juttat vissza. S ha megvalósítható egy olyan gazdasági jogrend, melyben a tőkejövedelmeket kötelezően ismét tőkésíteni kell — nem lehetséges-e kizsákmányolásmentes piacgazdaság? S ugyanakkor: a központosított-adminisztratív gazdaságokban nem találkozhatunk-e olyan jelenségekkel, amelyek arra utalnak, hogy a jövedelmek költségvetési újraelosztása, az árak központi vezérlése stb. révén az egyes társadalmi rétegek által megtermelt munkahozadék egy részét időnként mintegy „átszivattyúzzák" a politikai hatalom bázisát alkotó különféle munkavállalói csoportok éléskamráiba?

S ha a kizsákmányolás nem ismeretlen a „tervgazdaságban", s elválasztható a fejlett piacgazdaság fogalmától, nem kell-e jobban szeretnünk — feltéve, hogy a társadalomnak nagyobb gazdagodási képességet kölcsönöz — a piacot?

Akkor van-e több közünk a marxi eszmékhez és szándékokhoz, ha minden feltétel nélkül, tűzzel-vassal „irtjuk a piacot" vagy pedig ha alapvetően még civilizáltabb, kizsákmányolásmentesebb, szabadabb társadalmat szeretnénk?

7. Mi a tulajdon? Olyan társadalmi létező, amely tulajdonosának a társadalmi végtermékekhez való viszonyát közvetíti, amelynek révén az rendelkezhet a nemzeti jövedelem bizonyos része felett. Két alapvető típusa a tőke-, illetve munkatulajdon. A tőketulajdon lehetőséget ad arra, hogy a tőkés beruházási javakat saját vagy idegen munka eszközévé tegyen, s ily módon megőrizze vagy gyarapítsa értéküket. A tőketulajdon a fejlett piacgazdaságokban viszonylag szabadon eladható és örökbe hagyható.

Ha a munkatulajdon szerepét a tulajdonos saját munkaereje tölti be, akkor a fogyasztási javakhoz és szolgáltatásokhoz mások kizsákmányolása nélkül jut hozzá. Más a helyzet akkor, ha munkatulajdonként más személy munkaereje (például a rabszolgáé), tőkejószág, politikai vagy szellemi hatalom stb. lép fel, ebben az esetben a munkahozadék-elsajátításnak a tulajdonos részéről nem saját munka az alapja.

Az ún. kapitalista számára a tőkejószág egyszerre tölti be a tőketulajdon és a munkatulajdon szerepét, amennyiben tulajdonlása révén a tulajdonos olyan „vegyes jellegű" pénzjövedelemhez jut, amelyet egyaránt költhet beruházási javakra és fogyasztási cikkekre. Egy kizsákmányolásmentes piacgazdaságnak tehát azt kell biztosítania, hogy munkatulajdonként csak a tulajdonos saját munkaereje szolgálhasson.

8. Közhely, hogy a munkásosztály nem akkor szolgálja a leginkább a saját történelmi érdekeit, ha a társadalmat, a gazdaságot csak a munkavállaló nézőpontjából, értékrendje szerint vizsgálja. Az ilyen szűk, egyoldalú megközelítés gyengéi egyre inkább kiütköznek napjainkban, amikor a tőketulajdonlás reformja van napirenden. A „csak munkavállalói" szemlélet — politikai felelősségtudattal kiegészülve — ma, helyzeténél fogva, leginkább a nagyipari munkásságot jellemzi, amelynek az elmúlt évtizedekben sem (vagy csak kevéssé) volt módja egyéni tőketulajdonosként, üzleti vállalkozóként is megjelenni a gazdaság színpadán. Feltételezhető, hogy

a jelenlegi válsághelyzet egyre inkább ráébreszti e munkásréteg tagjait státusuk korlátozottságára, s nő majd az igény arra, hogy a gazdasági életben jobban saját sorsuk uraivá váljanak.

Az egyének gazdasági szabadsága azonban csak úgy növelhető, ha fokozódik az egyes termelő felelősségvállalása önmagáért, munkaerejének és a kezelésében lévő tőketulajdonnak a hasznosulásáért; s ha egyre kevésbé háríthatja át az ezzel kapcsolatos, esetleges veszteségeket más gazdasági szereplőkre. Az eddigi hipotézisekből az az összefoglaló következtetés adódik, hogy egy ilyen irányú gyakorlati változás lényeges pontokon elkerülhetetlenné teszi a hagyományos munkásmozgalmi ideológia kibővítését, újrafogalmazását.

Szocializmus

9. A szocialista társadalmak eddigi történetét a politikai szférának a gazdasággal, technikával, kultúrával szembeni elsődlegessége jellemezte. Mindenfajta társadalmi létezés fajsúlya alapvetően a politikához való viszonya szerint határozódott meg. A nem elkülönülten, hanem a többi társadalmi szférába beleszövődötten belül döntő szerepe van a kommunista pártnak, amely mintegy e társadalmak összetartó erejét, bázisát alkotja. A párt saját belső szervezeti szabályainak, a demokratikus centralizmus elvének érvényesítésével maga alá rendeli és meghatározza az állami életet, amely viszont a tőketényezők állami tulajdona, a káderlisták figyelembevétele, a tervutasításoknak a munkapadokig történő lebontása révén egy hierarchikus függőségek szerint rendezett gazdaságot fog át. Ez a gazdaság nem saját belső törvényszerűségei, a termelési tényezők optimális hatékonyságú allokációja, az egyensúlyi állapotok keresése, az üzleti nyereségesség elve szerint működik, hanem lényegileg a vázolt hierarchia csúcsán megfogalmazott kül- és belpolitikai szempontokat követve.

A központosított, adminisztratív módon vezérelt gazdaságoknak az a diktatórikus változata, amely a létező szocialista társadalom történetét eddig többnyire jellemezte, szoros összefüggésben van ezen nemzetek előéletével: azzal, hogy az egyetemes piacgazdaság kifejlődésének elmaradása következtében csak részben semmisült meg a feudális rendi tagozódás, a keleti despotizmus stb. szelleme. Egy sztálinista berendezkedés kiépülése nemcsak diktátorokat, de tömeges vakhitet, túlbuzgóságot és szolgalelkűséget is feltételez. A munkásosztály, miután megteremtette saját felszabadulásának politikai előfeltételeit, talán e sajátos körülmények miatt nem tudott igazán élni lehetőségeivel.

10. Mivel a központosított-adminisztratív gazdaságban az állam a legfőbb tőketulajdonos, a tőkejavak allokációjáról, hozadékaiknak a különböző termelési területek közötti elosztásáról a politikai szférában megfogalmazott elvek, szempontok szerint döntenek (érvényes ez a szövetkezeti vagyonra is, amelyre nézve a lényeges tulajdonosi döntések, az oszthatatlanság kimondása következtében, szintén a politika világából erednek). A nehézipar, bányászat, kohászat és gépgyártás felduzzasztását nemcsak az idézte elő, hogy ezeknek a társadalmaknak is végig kellett menniük azon a technikai fejlődési perióduson, amelyet a tőketényezők anyagi előtérbe kerülése jellemez a munkával szemben. Sajátos, „szocialistának" nevezett tartalmat adott ennek az iparosításnak az, hogy erőteljesen átszőtték a követett külpolitikából, illetve a belső politikai erőviszonyok alakulásából eredő hatások. A központosított gazdaságokban tőkepiac nincs, és erősen szegmentáltak — részben politikai, részben egyéb, öröklött szempontok szerint — a munkaerő, illetve a termékek és szolgáltatások részpiacai. A politikai szempontból fontos termékek jellemzően nem is áruk, nem piaci adásvétel tárgyai, hanem ún. állami termékek, amelyeket adminisztratív előírások szerint termelnek, esetleg gyűjtenek be és osztanak el a felhasználók között. Ide nemcsak termelési eszközök, de alapvető fogyasztási javak (lakás, autó, esetleg bizonyos élelmiszerek stb.) is tartozhatnak. Igazi árukkal, szabadpiaci árakkal, elsődlegesen a forgalmi eszköz szerepét betöltő pénzzel, jellemzően csak a gazdaság perifériáin találkozhatunk. A termelési tényezők kombinálásának fontos tevékenységét az ún. adminisztratív vállalkozók (a vállalati, szövetkezeti management tagjai) végzik. Jövedelmük azonban nem a vállalkozás gazdasági profitja, hanem egy, a politikai-adminisztratív elvárások (amelyek önigazgató vállalat esetén „alulról" is érkezhetnek) teljesítésének mértékétől függő összeg.

A társadalom tagjai a gazdaságban csak munkaerőik egyéni tulajdonosai, munkahelyüket az államtól kapják (s az állami tőketulajdonhoz elsősorban politikai tényként, állampolgárként — vagy még inkább párttagként — van, lehet közük, függően az állami berendezkedés diktatórikusabb vagy demokratikusabb jellegétől).

A központosított gazdaságban — miután az, hogy ki mit kap, nemcsak vagy esetenként nem is elsősorban gazdasági teljesítményével arányos — túlzottan előtérbe kerülnek az elosztási kérdések, megszokottakká válnak a teljesítményvisszatartásból és a nem kis részben szintén politikai megfontolások miatt előálló túlkeresletből eredő hiányjelenségek.

11. A hatalomra jutott kommunista mozgalom határozottan szembefordult a tőketulajdonon nyugvó kizsákmányolás intézményével. Ezt úgy tette meg, hogy a tőkét az állam kezében koncentrálva, megszüntette az egyéni tőketulajdonlást, a tulajdonosi jogok piaci adásvételét, s ezzel a gazdaságossági szempontok által vezérelt tőke-allokáció elsődlegességét. Ha a politikai hatalom megragadásának részben mások a történelmi előfeltételei, talán más alternatíva is választható lett volna. Megszűnt-e azonban az említett lépéssel ezekben a nemzetgazdaságokban a munkavégzés nélküli vagy a munkateljesítményekkel tendenciájában sem arányos munkahozadék-elsajátítás minden formája?

A nemzeti jövedelem túlnyomó részének központosított elosztása nem ad-e lehetőséget arra, hogy bizonyos, a politikai hatalom stabilitása szempontjából fontos társadalmi rétegek munkateljesítményeiket meghaladó mértékben részesedjenek? Nehéz lenne azt empirikusan megvizsgálni, hogy ez a nyilvánvaló lehetőség adott időszakokban mely csoportok javára és milyen arányokban realizálódott, mert megnehezíti ezt a támogatások-elvonások bonyolult rendszere, az árak adminisztratív jellege, lényeges számadatok nyilvánosságának a hiánya stb.

Ha hétköznapibb tapasztalatokkal is megelégszünk a politikai, szociális és egyéb nem gazdasági szempontoknak a munkajövedelmek elosztásában való érvényesüléséről, elég a munkahelyi „négyszögek" intézményének működésére gondolnunk. Utalnunk kell itt arra, hogy amikor és amennyiben ezen lehetőségek realizálódtak, az nem fér össze a jól ismert marxi feltevésekkel: elgondolásai szerint a kommunizmus alsó fokán (a közös szükségletek kielégítésére fordítandó jövedelemhányad levonása után) mindenkinek pontosan annyit kellene visszakapnia a társadalomtól, amennyit adott neki — akár egy jelentős munkásmozgalmi hagyományokkal rendelkező fővárosi nagyvállalatnak, akár pedig egy tsz-melléküzemág varrodájának a dolgozójáról van szó. Ha a munkaerőpiac kompetitívebb lenne, akkor csökkenne a lehetősége annak, hogy egyes munkavállalók tartósan nem kapják meg munkatulajdonuk határtermékét. A munkaerő szabad áramlását azonban számos ismert tényező gátolja: egyes országokban a teljes aktív életidőt egy vállalatnál, adott körzeten belül kell eltölteni; másutt időnként kampányszerűen felléptek a „vándormadarak" ellen, adminisztratív létszámstopot vezetnek be; hátráltató tényező egy normálisan működő lakáspiac hiánya stb. Végiggondolva mindezeket, sokakban merül fel a kérdés ma:

mi is a szocializmus? Egy, az emberi gazdagságot és szabadságot folytonosan kiteljesítő, progresszív, kizsákmányolásmentes társadalom? Vagy pedig egy központosított, a kizsákmányolásnak a tőketulajdonon nyugvó formáját eltörlő, s a jelek szerint az emberi civilizálódás perifériáira visszaszoruló berendezkedés?

12. A központosított-adminisztratív gazdaságok válságjelenségei — a stagnáló vagy romló életszínvonal, az egyre korszerűtlenebb és elértéktelenedő tőkevagyon, a nemzetközi versenyképtelenséget visszatükröző eladósodottság stb. — nemcsak a kelet-európai, de az egész nemzetközi kommunista mozgalmat önvizsgálatra kényszerítik.

Milyen alternatívák, kibontakozási lehetőségek fogalmazódnak meg, kínálkoznak az ezredfordulóhoz közeledve? Az első az, amely a központosított gazdaságnak egy demokratikusabb, az önigazgatás elemeire jobban építő változatát kívánja megvalósítani,

hívebben követve az eredeti marxi—lenini alapvetéseket. Kérdés azonban, hogy ha továbbra is megmarad a gazdaság alárendelése a politikai szférának, biztosítható-e a tartós progresszió, és kiküszöbölhető-e a politikai kényszeren, monopolhelyzetek kihasználásán nyugvó kizsákmányolás. Ez elméletileg még nincs bebizonyítva (s ami megfontolandó: a redisztributív társadalmak több évezredes története inkább az ellenkezőjét látszik igazolni).

A második alternatíva: haladás egy olyan, vegyes típusú gazdaság irányába, amely közelít a nyugat-európai szociáldemokrácia társadalompolitikai elképzeléseihez.

Ebben a tőketényezők túlnyomó része továbbra is állami tulajdonban marad, de az állami vagyonkezelés módja megváltozik, kísérlet történik egy sajátos tőkepiac kiépítésére. Nagyobb lehetőség nyílik bel- és külföldi magánszemélyek számára a tőketulajdonlásra, az egyéni és társas üzleti vállalkozások megindítására. Ennek a törekvésnek az ideológiája az, hogy

ha hajlandóak vagyunk megbékélni a tőketulajdonon nyugvó kizsákmányolás bizonyos formáival, akkor esetleg reményünk lehet a perifériára szorulás elkerülésére, az alagútból való kijutásra. Ha a realitások talaján kívánunk maradni, nagyon úgy tűnik, hogy a közeljövőben csak ezeknek az alternatíváknak, törekvéseknek lehet esélye (Magyarországon elsősorban a másodiknak).

Felmerül a kérdés: azt jelenti-e ez, hogy belátható időn belül nem lehetséges olyan társadalom, amelynek legalább a kapitalizmuséval azonos a civilizációs képessége, tagjai a gazdasági szabadság minden előnyét és terhét élvezik, s amely belső működési logikájánál fogva tendenciájában biztosíthatja a gazdasági elnyomás- és kizsákmányolásmentességet?

Hogyan tovább?

13. Kiindulópontunk az, hogy csak egy olyan társadalom lehet hosszabb távon fejlődőképes, amelyben a gazdaság emancipálódott a politikai szférával szemben, és alapvetően saját belső törvényszerűségei szerint működik. Ez piacgazdaságot feltételez, az áru-, munkaerő- és főleg tőkepiacok egybefüggő rendszerét, tehát a tőketulajdonosi jogok szabad adásvételét, és egy olyan tőkeallokációs mechanizmust, amelyben a tulajdonosokat elsődlegesen a mind magasabb megtérülés (osztalék vagy kamat + árfolyamnyereség) szempontja vezérli. Erre az axiómára építkeznek azok a tulajdonlási reformtörekvések is, amelyek az állami tőketulajdon működtetési, kezelési módjának megváltoztatását irányozzák elő. A különféle változatokban megfogalmazódott elképzelés lényege az, hogy

az állami vállalatokat gazdasági társaságokká kell átalakítani, és értékpapírjaik, üzletrészeik tulajdonlását olyan sajátos vagyonkezelő szervezetekre kell bízni, amelyek érdekeltté tehetők a kezelésükben lévő tőkevagyon mind magasabb fokú értékesülésében, megtérülésében.

Ezek a vagyonkezelő szervezetek nem osztják fel egymás között a tőkepiacot, versenyeznek a befektetési lehetőségekért (korlátozottan érvényes ez az ún. közüzemi, non-profit szektorra nézve). A társaságoknál gyakorolják tulajdonosi jogaikat, értékpapírformában adják-veszik azokat az értéktőzsdén (egyes elképzelések szerint e funkciókat bérbe is adhatják, pályázat és versenyeztetés útján, más szervezeteknek). Függelmileg vagy közvetlenül a legfőbb állami törvényhozó szerv, az országgyűlés alá tartoznának. Részben épp ennek a megoldásnak kellene biztosítania azt, hogy az e vagyonkezelő szervezetek által megvalósított tőkemozgatás elszakad az ágazati (politikai?) érdekektől és szempontoktól. Más elgondolások szerint ugyanezt a célt szolgálná az, ha vagyonkezelőként különféle nem-gazdasági szervezetek (nyugdíjpénztárak, egyesületek, tanácsok stb.) is felléphetnének. Esetleg az önigazgató vállalatok is tulajdonolhatják a vagyonukra szóló értékpapírok egy részét. Szükséges eleme az elgondolásnak, hogy legalább a vagyonkezelő szervezetek vezető munkavállalóinak munkajövedelme közvetlenül függjön a tőkemegtérülés mértékétől; de például egy nyugdíjpénztár esetében a megtakarításaikat elhelyezők is legyenek valamiképpen anyagilag érdekeltek ebben — anélkül, hogy ezek az ösztönzési megoldások akár csak kis részben is társadalmi tőkevagyon felléléséhez vezetnének. Kérdésesnek tűnik azonban, hogy az állami tőketulajdonosnak az itt csak nagyon vázlatosan összefoglalt reformkoncepciója, megvalósulása esetén, elérheti-e kitűzött célját? Valóban függetleníthető-e a gazdaság jelentős területeit a politikai szempontok, érdekek erőteljes érvényesülésétől, vagy csak a függés módján változtat (de még ebben az esetben is számottevő előrehaladást jelentve)? Nem eredményez-e egy szimulált tőkepiacot — hiszen ebben a mechanizmusban sehol sem találunk olyan befektetőket, akik a saját személyes tőketulajdonukat kockáztatnák?

E reform végeztével az állami tőketulajdonnal működő gazdaságban továbbra is mindenki munkavállaló maradna — csak egyesek ezután kifejezetten azért kapnák munkabérüket, mert az állami vagyont mozgatják a különböző területek között.

S bár az ágazati, nagyvállalati lobbizás, az egyes munkavállalói rétegek ma meglévő politikai erőkülönbségeinek a gazdasági érvényesítése ebben a konstrukcióban nyilvánvalóan megnehezedne (s egyben valószínűleg kifinomultabbá válna), a kitűzött célhoz nem az vinne-e igazán közel, ha jelentős mértékben végbemenne a tőketulajdon denacionalizálása?

14. A termelő csak akkor lehet gazdaságilag szabad, ha mint egyén rendelkezik a munkavégzéshez szükséges mindkét termelési tényezővel: saját munkaerejével, illetve megfelelő mennyiségű tőkejavakkal. Ebben az esetben van valódi lehetősége arra, hogy uralja közvetlen létezési feltételeit, s a fogyasztási javak és szolgáltatások megszerzésében csak önnön munkaképességének határai korlátozzák (szükségtelen itt kitérni arra, hogy ez a munkaképesség viszont mi mindentől függ). Ha a mai állami és szövetkezeti tőke nagyobb része társasági formában működtetve, az egyének tulajdonába kerülne, jogilag feltétlenül biztosítani kellene a hozadékból, illetve a tulajdonosi jogok adásvételéből származó tőkejövedelmek maradéktalan újbóli befektetését. Ha valóban a tőkének adjuk meg, ami a tőkéé, ez tendenciájában nemcsak a kizsákmányolásmentességet biztosítja, de a modern tőkés piacgazdaságokénál kedvezőbb termelési tényezőarányokat, hatékonyabb allokációt is eredményezhet. A tulajdonos tehát tőkejószágát munkatulajdonként ebben a feltételezett piacgazdaságban nem használhatja fel. Látszólag jogosan merül fel itt az a kérdés, hogy mi értelme van ebben az esetben az egésznek? Mi ösztönzi majd a tulajdonosokat arra, hogy jó gazda módjára bánjanak tőkevagyonukkal? Belátható, hogy amilyen mértékben megszűnik az állami tőketulajdonlás, ugyanolyan arányban eltűnnek az állami munkahelyek is. A munkavállaló tehát — legyen szó családi kisvállalkozásról vagy nagyipari részvénytársaságról — vagy a saját tőkejószágaival dolgozik, vagy pedig olyanokkal, amelyek tulajdonjogilag más magán- (illetve jogi) személyek kezelésében állnak. Ez utóbbi esetben viszont e más magánszemélyek ismét csak idegen tulajdonú tőkével végezhetik munkájukat, és így tovább.

Kialakulna tehát az egyének között a kölcsönös termelési függőségeknek egy olyan bonyolult, a tőketulajdonlás adott módjából következő rendszere, amelyben mindenkinek elemi biztonsági érdeke az, hogy legalább olyan nagyságú — a gazdaság legkülönbözőbb pontjain és szervezeteiben lekötheto — tőkevagyon tulajdonosi jogait birja, amely saját munkaerejének kifejtéséhez szükséges.

Ez az egyéni tőkevagyonnagyság a különböző munkakategóriák esetében természetesen más-más lehet; egy kohász, laboráns vagy pénzügyi előadó stb. esetében számszerűen nem is egykönnyen meghatározható, de a gazdaság működésének belső törvényszerűségei tendenciaszerűen kialakítják. Az egyén munkahelyét egyaránt tulajdoníthatja egy gazdasági társaság tagjaként vagy egyéni vállalkozóként, de tőkéjét olyan vállalkozásokban is lekötheti, amelyben ő maga munkát nem végez. Befektetéseiben a minél nagyobb megtérülés szempontjai vezérlik, hiszen egyfelől szüksége van bizonyos kockázati tartalékra, másfelől pedig, ha hosszabb távon kvalifikáltabb, értékalkotóbb munkát kíván végezni, ehhez több tőkejószágra van szüksége (amit, ha mások nem biztosítanak számára, saját magának kell megszereznie). Ugyanakkor ebben a feltételezett piacgazdaságban a tőke gyarapításának a szükséglete a tulajdonosok részéről nem korlátlan. Mivel fogyasztási javakra közvetlenül nem tehetnek szert a tőketulajdonlás révén, nincs értelme a mindenkori munkaerejükkel tendenciaszerűen arányban álló, azáltal megmozgatható (és a biztonsági tartalékolásra, örökbe hagyásra is elegendő) mérték feletti felhalmozásnak. Nem képződnek tehát szükségképpen folytonosan tőkefeleslegek, s dinamikusan szemlélve a termelési tényezők aránya társadalmi méretekben olvileg az optimálisat jobban megközelítheti, mint a tőkés piacgazdaságokban. Az egyének tőkejövedelmeik után is adót fizetnek.

Az állami költségvetés a befolyt összegeket maradéktalanul újratőkésíti, részben saját befektetéseket eszközöl a közületi, illetve versenyszférában, részben pedig — egyfajta „szociális juttatásként" — ebből biztosítja az egyes egyének számára a tőketulajdon minimális nagyságát.

Ez, valamelyest hasonlóan a minimálbérhez, azt garantálja, hogy a sikertelen üzleti befektetéseket végrehajtó egyének valamilyen szinten mindig megkapják a lehetőséget az újrakezdésre. A tőketulajdon, megfelelő adózás mellett, magánszemélyeknek örökbe is hagyható.

15. A feltételezett piacgazdasági modellben az államigazgatási vagy önkormányzó állami vállalatok, az államosított szövetkezetek helyét nagyrészt gazdasági társaságként működő üzleti szervezetek veszik át. Ezeknek a szervezeteknek a tagjait nevezzük üzleti vállalkozóknak, akik a termelési tényezők kombinálásának a feladatát végzik, s hosszabb távon legfőbb közvetlen céljuk az, hogy a vállalkozás minél nagyobb gazdasági profitot eredményezzen. A gazdasági profit a bevételeknek és a ráfordításoknak (anyagköltségek, a kifizetett tőke- és munkajövedelmek, az utóbbiba beleértve a vállalkozói tevékenységért járó munkabért is) a különbsége. Makroszinten nagysága 0-val egyenlő, a sikeres vállalkozások nyereségeit ellensúlyozzák a rosszul menők vagy kudarcba fulladtak veszteségei. Az üzleti vállalkozók mérlegelésétől függ az, hogy az adózott profitból mennyit tőkésítenek (szerződésben rögzítve a képződő tőketulajdonból való egymás közötti részesedésük arányait), illetve fordítanak a munka alkalmazásának a kiterjesztésére. Ennek révén valósul meg az, hogy egy-egy területen a termelési tényezők optimális mértékben és arányban legyenek lekötve. A vállalkozó az üzleti kockázatot megoszthatja a tőketulajdonosokkal, esetleg a munkavállalókkal. Különbséget kell tenni aközött, hogy valaki csak a tőketulajdonát, vagy pedig munkabérét, esetleg — korlátlan felelősségvállalásnál — tartós fogyasztási javait is kockáztatja. Az előbbi esetben az ezért kapott jövedelem csak újbóli befektetésre fordítható.

Üzleti vállalkozóként (és tőketulajdonosként) magától értetődően nemcsak „természetes", de jogi személyek is fellépnek, a konszernképződés jogilag rendezett szabályai szerint. Ebben az esetben a jövedelemelosztási folyamatok bonyolultabbak, lefolyásuknak azonban nem szabad sértenie azt az alapelvet, hogy a végső, egyéni tulajdonosoknál a tőkésként, illetve munkavállalóként kapott jövedelmek nem keveredhetnek össze.

A magánszemélynek — például a személyi jövedelemadóbevallás során — be kell mutatnia, hogy az egyik típusú jövedelmeit csak befektetésre, a másikat pedig fogyasztási célokra használta fel. Ha munkajövedelmét tőkésíteni szeretné, illetve megfordítva, ezt csak átmeneti jelleggel és visszapótlási kötelezettséggel teheti meg. Megtörténhet-e, hogy valaki jelentős mennyiségű tőkevagyon tulajdonosi jogait szerzi meg a célból, hogy vállalkozásaiban a munkavállalókra nyomást gyakorolhasson, és munkajövedelmeik egy részét vállalkozói munkabérként önmagának fizethesse ki? Az ilyen szándékok realizálását a munkapiac kompetitív jellege, a minimális tőketulajdon garantálásának intézménye, és a vállalkozási szabadság, illetve esélyegyenlőség gátolhatja, akadályozhatja meg. Az itt (nem elméleti előzmények nélkül) felvázoltak funkciója csupán annak érzékeltetése, hogy talán lehetséges egy olyan piacgazdasági mechanizmus, amelyben a tendenciákat tekintve minden termelési tényező a saját hozadékát kapja meg. Ahol az egyén ura lehet a saját létfeltételeinek, amennyiben munkaerejének és a kifejtéséhez szükséges tőkének a tulajdonjogát a saját kezében összpontosítja. (Akkor is, ha e tényezők ténylegesen a termelés másmás pontjain működnek. S mint ahogy a termelőnek lehet fő-, másod- és mellékállása, éppúgy megoszthatja tőketulajdonát is a különböző befektetési lehetőségek között.) Fölöslegesnek tűnik itt arra kitérni, hogyan érvényesülhet mindez a gazdasági társaságok különböző, személy-, illetve tőkeegyesítő típusaiban; ha a tőketulajdonosi jogok értékpapírokban jelennek meg; ha a tulajdonos befektetési tárasaságokat bíz meg tőkéje kezelésével; hogyan kerüljön a gazdaságba a tulajdonosi jogok adásvételéhez szükséges pénzmennyiség stb. Magától értetődőnek tekinthetjük továbbá, hogy

az állam nem hagyja magára az önszabályozó piacot, ellátja a modern tőkés gazdaságokból jól ismert jóléti, konjunktúraszabályozási, trösztellenes stb. funkciókat. És végül: A tőkéjüket e nemzetgazdaságban befektető külföldi természetes és jogi személyekre a tőkejövedelmek termelésbe való visszaforgatásának a követelménye magától értetődően nem terjed ki.

16. Minden olyan elképzelésnek, amely nem kíván utópisztikus maradni, ki kell terjednie a gyakorlati megvalósíthatóság főbb kérdéseire, és arra, hogy milyen meghatározó társadalmi rétegeknek állhat érdekében a haladás e felvázolt irányba. Az első problémakörrel kapcsolatban a legfontosabb annak körülírása, hogy miképpen alakulhat át az állami tőketulajdonlás egyénivé? Kik, hogyan és milyen nagyságú társadalmi tőkevagyon felett kapják meg a rendelkezési, tulajdonosi jogokat? A felvázolt piacgazdasági modellre való áttéréskor talán az lenne indokolt, ha nem mindenki kapna vagyonkezelési jogokat, hanem csak a társadalom munkaképes (és nyugdíjas?) tagjai. És nem egyenlő mértékben, hanem olyanban, amely az egyes termelő munkaképességéhez igazodik, az általa leghatékonyabban működtethető tőkevagyonnagyságot veszi figyelembe. Az átalakulás technikája is többféle lehet. Elképzelhető például, hogy az állam mint tőketulajdonos vállalatait először részvénytársaságokká, korlátolt felelősségű társaságokká alakítja át, majd az egyes dolgozókra saját munkahelyük tulajdonosi jogait értékpapírok, üzletrészek formájában átruházza. A „saját munkahely" alatt nemcsak egy műszer, munkapad stb. értendő, hanem a vállalatnál ingatlanok, infrastrukturális létesítmények formájában lekötött tőke arányos része is. A társaságok induló alap- vagy törzstőkéjét legegyszerűbb a korábbi könyv szerinti értéken meghatározni. Egy másik lehetséges út az, hogy az állam a létrehozott társaságok értékpapírjait, üzletrészeit egy e célra létrehozott szervezetnél (nevezzük vagyonpénztárnak) összpontosítja. Ugyanakkor az érintett vállalatok dolgozóinak egy, egyszeri felhasználásra kerülő tőkejegyet ad, az egyes termelők szakmája, képzettsége stb. szerint differenciálva, s tegyük fel, hogy a tőkejegyek és a társasági tőkék összértéke megegyezik.

Az egyén e tőkejeggyel a vagyonpénztártól nemcsak a saját munkahelyéül szolgáló vállalatban vásárolhatna induló helyzetben tulajdonosi jogokat, s a tőkejegyek elköltése során az egyes értékpapírok, üzletrészek esetében a névértéktől eltérő árfolyamérték alakulna ki, melynek alapján az érintett társaságok induló tőkéje újraértékelhető.

Végül kézenfekvőnek — és a tulajdoni reformtörekvésekhez igazodónak — tűnik az a megoldás, amikor az állam vagyonkezelő intézményeit részvénytársasági formában hozza létre (melyek alaptőkéje lényegében más társaságok tőkéjére vonatkozó tulajdonosi jogosítványokból, értékpapírokból, üzletrészekből áll), és az egyénekkel megosztja e holdingok tulajdonjogát. A magánszemélyek a denacionalizálás során kapott részvényeket vagy eladják (és más társaságokban vásárolnak tulajdonosi jogokat, úgy egyéni vagy társas vállalkozásokat alapítanak), vagy pedig megtartják, a kisebb kockázatot és a biztosabb megtérülést választva (a holdingokat sajátos befektetési társaságokként működtetve tovább). Az átalakulási folyamat megfelelő ütemének biztosítása megkívánhatja, hogy az állam egy-egy társaságon belül is csak fokozatosan adja át a tulajdonosi jogokat az egyéneknek, bizonyos hányadot véglegesen is megtarthat. Természetesen mindezzel kapcsolatban számos olyan további szempont, kérdés merülhet fel, amelyekre — a csak hipotetikusan felvázolt alapelvek miatt is — fölösleges kitérni. Kaphatnak-e tőkejegyet olyan vállalatok dolgozói, amelyek közüzemi, non-profit jellegüknél vagy más okoknál fogva továbbra is állami tulajdonban maradnak? Hogyan alakítható át a szövetkezeti vagyon tulajdonlása? Kezdeményezheti, elhatározhatja-e egy önkormányzó vállalat kollektívája az átalakulást? Hogyan oldható meg az egyéni tőketulajdonlás kialakítása a már ma is társasági formában működő vállalatoknál, ahol a társasági tőke több jogi személy között oszlik meg? Hogyan érintheti mindez a vegyes vállalatok működését? Stb.

17. Áttekintve a kifejtetteket, vajon működőképes lenne-e egy ilyen gazdaság? Megindulna-e egy olyan termelési tényezőáramlás, amely elsődlegesen gazdaságossági-üzleti szempontoknak van alávetve? Változna-e, s milyen ütemben, irányban a termelési szerkezet? Lenne-e több egyéni, kis- és középméretű vállalkozás a mainál? Jelentősen emelkedik-e a nagyvállalatokban lekötött tőke megtérülése? Fokozódna-e valóban a társadalom civilizációs képessége? Hogyan viselnék a társadalom tagjai a megnövekedett gazdasági szabadsággal járó terheket: az esetleges munkanélküliséget, az állandó teljesítménykényszert, az üzleti kudarcokat stb.? S elképzelhető-e, hogy a hatalmon lévő kommunista párt valóban politikai párttá válik? S végül: kiket érinthet az állami tőketulajdonlás korlátozása, megszüntetése előnyösen, illetve hátrányosan? Mely társadalmi rétegeknek állhat e folyamat kibontakoztatása érdekében, s melyek lehetnek ellenzői? Ez a kérdés

a 80-as évek reformtörekvései során már többször is felmerült, s nyílvánvalóan kulcsfontosságú itt a nagyipari munkásság szerepe. A központosított-adminisztratív gazdaságban e rétegnek — politikai jelentőségénél, szervezettségénél, erejénél fogva — más társadalmi csoportokhoz viszonyítva nagyobb lehetősége van arra, hogy a nominál- és reáljövedelmek központi elosztása során többet vegyen ki a közös kasszából, mint amennyit oda betett. Ha bizonyos csoportjai élnek (és úgy tűnik, időnként éltek is) ezzel a lehetőséggel, a jövedelemképződés egyre kevésbé bővizűnek tűnő forrásait ez tovább apasztja.

Biztosíthat tehát magának bizonyos előnyöket annak árán, hogy az ún. első gazdaság általános teljesítőképessége, és ezen belül saját gazdasági helyzete számottevően nem javul, esetleg még romlik is (és egyre szembetűnőbb lesz lemaradása a gazdaság perifériáin elhelyezkedő piaci szereplők teljesítményeihez, jövedelmeihez, megélhetéséhez stb. képest). Remélhető, hogy ez a domináns munkásréteg a jövőben egyre kevésbé tartja majd fontosnak a viszonylagos előnyök kiharcolását, és mindinkább helyzete abszolút romlásának a megállítására, a kibontakozás esélyeinek megteremtésére koncentrál. S ebben az esetben mind határozottabban igényelni, sietteti fogja egy piacgazdaság kiépülését, melyben a civilizálódás nemcsak jog, de mindenki számára elemi kötelesség is. Mégpedig egy olyan típusúét, amely helyreállítja az egyén munkafeltételei feletti tulajdonjogát, a modern kor technikai vívmányainak az alapzatán.

HORVÁTH SÁNDOR

Toldi estije

Jelige: kalandorok kíméljenek

„Mostan emlékezem az elmúlt időkről,
Az elmúlt időkben jó Toldi Miklósról..."
(7. old.)
Egy, csak egy legény van talpon a vidéken,
Meddig a szem ellát puszta földön, égen;
Szörnyű vendégoldal reng araszos vállán,
Pedig még legénytoll sem pelyhedzik állán.
(9. old.)
Szép öcsém, miért állsz ott a nap tüzében?
Ládd, a többi horkol boglya hűvösében;
(9. old.)
„Hm, paraszt én!" emígy füstölög magában,
„Hát ki volna úr más széles e határban?"
(11. old.)
Mint komor bikáé, olyan a járása,
Mint a barna éjfél, szeme pillantása,
Mint a sértett vadkan, fú veszett dühében,
Csaknem összeroppan a rúd vas kezében
(13. old.)
Nem születtem arra, érzem ezt magamban,
Hogy itt békamódra káka között lakjam;
Nem is teremtődtem béresnek, villásnak,
Hogy petrencét hordjak akárki fiának.
(27. old.)
... Állj meg, állj meg, Toldi! gyilkos a szándékod,
(35. old.)
Ne félj, fenn az Isten; ő majd igazat lát,
Bízd rá a büntető boszúállás dolgát.
(35. old.)
Munkába mohón kap: rombol, újít, tervel,
Vára körül mindent, ami mozog, felver,
Nagy rémületére az öreg várnagynak,
Hogy neki, mint eddig, pihenést nem hagynak.
Ás-vés, farag, árkol, cölöpöl a jobbágy;
De lassú a munka, előre fut a vágy
S mint gyermek az úton, előre kifárad:
Csupa ördögárka környezi a várat.
(233. old.)
Változik a világ: *gyengül*, ami erős,
És *erős* lesz, ami gyenge volt azelőtt.
(549. old.)
Hajt az idő, nem vár: elhalunk mi, vének,
Csak híre marad fenn karunk erejének:
Más öltőbeli nép, más ivadék nő fel,
Aki ésszel hódít, nem testi erővel.
Ím az ész nemrég is egyszerű *port* talált,
Mely egész hadakra képes szórni halált;
Toldi vagy nem Toldi... hull előtte sorban:
Az ész ereje győz abban a kis porban!
(549. old.)
Kongó palotában, tágas öreg csűrben,
Hol unalom pállik, pók sző-fon, az űrben,
Vonszolja egész nap Toldi sötét árnyát,
S árnyéknál feketébb szívbeli magányát.
Oh mily egyedül van! igazán most érzi;
Nagy-néha szobáit sorra körülnézi:
(232. old.)

Arany János

(Toldi trilógia, Szépirodalmi Kiadó 1983.)

A választ Zalán futása jeligére várom.

zebu

A hallgatói tudományos munka igényei

Hozzászólás az 1988. november 10-ei ifjúsági parlamenten

Egyetemünkön a hallgatói tudományos munka témája nem szokott előkerülni az ifjúsági parlamenteken s a különböző panasznapokon, fórumokon. Az egyetemvezetés fórumain pedig szinte soha nem kerül szóba, mintha sokadlagos jelentőségű lenne az egyetem célja, az értelmiségképzés szempontjából. És az, hogy ilyen csend van körülötte, nem azért van úgy, mert túl kevés diákot érintene. Hiszen a három szakkollégium összesen 200-220 tagja, az évi 200 TDK-zó, a szakkollégiumok kurzusaira, táboraiba, konferenciáira, előadásaira, elsős kurzusaira járó további százak, az AIESEC-et, SG-t, agrárklubot, iparklubot, társadalomtudományi klubot szervezők és az azokon részt vevők, valamint a tanulmányi versenyeken indulók összességükben már igen nagy, sok száz fős létszámot és erőt képviselnek. Ez eredmény. De nem is azért nem kerül elő e téma ezeken a fórumokon, mert alapvetően rend lenne körülötte.

Rend van, olyan szempontból, hogy a TDK-konferenciák sok tekintetben fejlődnek, a szakmai szervezetek száma, létszáma, teljesítménye növekszik és, hogy az egyetemen e célra végső soron előteremtett pénzek reálértéke eddig többé-kevésbé megmaradt. Ez azonban csupán nem is kevés oktató és hallgató időnként már-már önfeláldozó közösségi, társadalmi munkájának köszönhető. Itt külön is ki kell emelnünk *Máriás Antal* professzor tevékenységét, aki egy jó évtizeden át óriási munkabírással és lelkesedéssel végezte TDK-elnöki s ehhez kapcsolódó sok más társadalmi tevékenységét, amelyek nagy részéről az elmúlt hetekben köszönt le.

Kurzusok, táborok és a TDK veszélyben

A Széchenyi István Szakkollégium diákbizottsága megbízásából azonban a következő alapvető megoldatlan problémákra szeretném felhívni az egyetemi közvélemény figyelmét, amelyek a hallgatói tudományos munka fizikai létalapját teljes mértékben veszélyeztetik:

1. A hallgatói tudományos munka az egyetemen keresztül (ifjúsági célú pénzeszközök, minisztériumi segélyek, SKÁLA Alapítvány stb.) évről évre nominál értékben sokkal kevesebb pénzt kap (1986: 440 ezer, 1987: 318 ezer, 1988: 274 ezer Ft). A közművelődés területén ez a csökkenés kisebb mértékű, mert ott van egy fix nominál összegű minisztériumi támogatás („fejpénz") is. E nagyfokú csökkenés annál is inkább megdöbbentő, mert az ún. ifjúsági célú pénzeszközöket egyetemünkön nem a költségvetési támogatásból, hanem az Economix bevételeiből képezik, amelyek évről évre növekednek, miközben az ifjúsági célú pénzeszközök csökkennek.

Maga az egyetem tehát lényegében nem ad pénzt a hallgatói tudományos (és közművelődési) munkára, hanem az Economix bevételéből egyre kisebb arányban enged át e célra. Idén már odáig jutott a helyzet, hogy magának az egyetlen egyetemi TDK-konferenciának a közvetlen és igen szelídre fogott költségei (az idén: 288 ezer Ft) meghaladták a teljes egyetemi támogatást, tehát a szakkollégiumok, szakmai klubok stb. egyáltalán nem részesültek egyetemi támogatásban! Egyszerűen csoda, hogy néhány ember önzetlen fáradozásai révén a TDK és e szervezetek működni tudnak! Képviseli-e például azt bárki is, hogy a Társadalomelméleti Kollégium többé ne rendezzen Tőke-tábort? A tény azonban az, hogy az egyetem és a KÖZ-GAZDA Alapítvány az idén egy fillérrel sem tudott hozzájárulni ehhez.

Kérjük tehát, hogy az egyetem valamilyen részt vállaljon a hallgatói tudományos munka finanszírozásából, az egyetemvezetés maga is tegyen érdemi lépéseket pl. további külső források felkutatására, hogy — mint minimum — legalább a TDK reális költségeit (jövőre több, mint 300 ezer Ft) ne társadalmi munkában kelljen a TDK amúgy is túlterhelt szervezőinek összekoldulniuk!

2. A TDK-írás technikai feltételei hiányoznak. Többek között az értelemszerűen 4-5 példányban beadott dolgozatokat nincs hol és nincs miből fénymásolni. Meghökkentő, hogy az egyetemen van vagy 40 fénymásoló, de ebből egyetlenegy sem áll — legalábbis ingyen — ilyen hallgatói célra rendelkezésre. (Nem várható el, hogy a hallgató több ezer frintért fénymásoltassa azt a dolgozatát, amit esetleg már több ezer forintért gépeltetett.) Véleményünk szerint pl. egy szakkollégium, ahol 70-80 ember végez naponta tudományos munkát, ugyanúgy naponta rászorul fénymásolóra, írógépekre, diktafonra, telefonokra, papíráru stb., mint mondjuk egy tízfős tanszék (amelynek van 3-4 írógépe, persze titkárnői is). Kérjük a felsoroltak biztosítását — persze a titkárnőkön kívül — mind az egyes szakkollégiumoknak, mind a TDK- és a hallgatói tudományos tanácsnak!

3. A TDK valamennyi közreműködője (zsűri, opponensek, konzulensek, TDK-tisztségviselők, még az egyetemi TDK-titkár is) társadalmi munkában dolgoznak csakúgy, mint a szakkollégiumok összesen 30-40 kurzusvezetője és szeniorja. A szakkollégiumok igazgatói, nevelőtanárai havi néhányszáz forintos „javadalmazásban" részesülnek, ami legfeljebb adminisztratív kötelezettségeikkel van arányban, de — a hétvégeket is beleértve — mindennapos oktató-nevelő munkájukkal semmiképpen nincs. Kérjük, hogy első körben — mint minimum — legalább egyetemi óradíjat vagy annak megfelelő jutalmat fizessenek a külső kurzusvezetőknek, akik persze nem egyszerűen csak „órát adnak", emeljék sokszorosára a szakkollégiumi igazgatók, nevelőtanárok javadalmazását (más kollégiumok igazgatóiét és érdemi munkát végző nevelőtanáraiét is); a TDK- és szakkollégiumi munkát vegyék érdemben figyelembe az egyetemi előléptetéseknél, kitüntetéseknél, jutalmazásoknál, stb!

4. A hallgatói tudományos szervezetek pénzügyi önállósága, pénzkezelési lehetősége finoman fogalmazva megoldatlan. Kérjük, hogy kapjanak egyfajta korlátozott jogi személyiséget és önálló OTP-számlanyitási lehetőséget egyébként lényegében önálló pénzügyi tevékenységükhöz!

5. Már nem is említjük, hogy a három szakkollégium könyvtára kapja ugyanúgy a profiljába szorosan illő könyveket, folyóiratokat, mint bármely tanszéki könyvtár!

Tarthatatlan munkakörülmények

6. A szóban forgó szervezetek rendszeresen kiadnak színvonalas kiadványokat, sőt könyveket. A pénzügyeken és papírhiányon túl ennek jogi formái sincsenek évek óta teljesen kidolgozva. Az utóbbi két ponttal kapcsolatban jegyezzük meg, hogy az egyetemi sokszorosító és a könyvtár e problémáink megoldásában, saját lehetőségei által behatároltan, segítőkész.

7. A széles körű szakmai öntevékenységet koordináló, segítő, képviselő hallgatói tudományos tanács, illetve az anyagi feltételeit újabban megteremtő KÖZ-GAZDA Alapítvány munkakörülményei csak azért nem egyenlőek a nullával, mert rektorunk segítőkészen egy titkárnőt alkalmazott e munka segítésére. „Neki", illetve természetesen a TDK-tanácsnak, a HTT-nek, a KÖZ-GAZDA Alapítványnak azonban nincs helyisége, írógépe, fénymásolási lehetősége, rendes telefonja, akadozik a papír-, boríték- stb. ellátás, mindez — más szervezetekkel, pl. KISZ, közművelődési titkárság stb. is összehasonlítva — oly mértékben, hogy lényegében lehetetlen dolgozni.

Kérjük e probléma azonnali orvoslását! Mindemellett továbbra is szükség lenne főesetleg részfoglalkozású tartalmi munkatársra (menedzserre) a TDK, a HTT, a KÖZ-GAZDA Alapítvány működéséhez, legalább együttesen!

Sürgős tárgyalásokra van szükség!

A fentieket összefoglalva: A hallgatói tudományos munka az alapvető anyagi önellátást lényegében továbbra is fel tudja vállalni a KÖZ-GAZDA Alapítvány révén, de a tanszékekhez és más hallgatói szervezetekhez képest is lehetetlen fizikai körülményeket nem. Vulgárisan szólva: „azt az egy milliót társadalmi munkában is összetelefonáljuk", de legalább telefont és írógépet kérünk hozzá!

Azt javasoljuk, hogy az egyetemvezetés és a HTT képviselői a lehető leghamarabb tartsanak egy olyan hivatalos, operatív megbeszélést, amely a fent felsorolt legégetőbb gondokat hatékonyan és részletesen orvosolja!

A Széchenyi István Szakkollégium diákbizottsága megbízásából e javaslatot az ifjúsági parlamentnek beterjesztette: Fazakas Gergely a HTT és a Széchenyi István Szakkollégium tagja

Az előbbiekhez egy frappánsnak szánt példa

Mennyi pénzt követel az állam egy szakkollégiumtól azért, hogy cserébe az dolgozhasson?

Látszólag az „állam" *ad* pénzt ezért, nem pedig követel. De ez *durva* tévedés!

Nem tudom, hogy az egyetemünkön dolgozó több száz közgazdász mindegyike egészében felismerte-e már ezt! Ha igen, elnézést kérek, s kérem, lapozzanak.

Adott egy nagy kollégiumi épület, amit valószínűleg az „állam" adott és részben működtet. Én ezt elfogadhatónak tartom a szocializmus mai talaján.

A „baj" ott kezdődik, amikor ezen épület egyik emeletén kialakult(?) (meg merem kockáztatni: sok ember erőfeszítésével kíalakították. Eretnekség?) egy szakkollégium.

Létéért bizony keményen — a szó szoros értelmében — meg kell fizetnie!

Nézzük (spontánul, mondjuk)... a Széchenyi István Szakkollégium példáját!

A szakkollégium az elmúlt másfél évben egyetemi és minisztériumi, egyszóval állami forrásból (a KÖZ-GAZDA Alapítványt — ismerem — semmiképpen sem lehet állami forrásnak számítani) nem sokkal több, mint 100 ezer forintot „kapott" a különböző demokratikus állami pályázatokon. Más se többet, egyébként!

Most eltekintek attól az apróságtól, hogy e pénz döntően az ECONOMIX *Kisszövetkezet befizetéseiből* és a kollégiumok nyári idegenforgalmi hasznosításából származik, tehát

nem éppen pontosan az egyetem „adja".

Mondom, látszólag kapott. Mert milyen kiadásai is voltak a példában említett szakkollégiumnak e bő 100 ezer forint-„ból"?

A kurzusvezetők szerény megjutalmazására elment *bruttó* 37 ezer Ft „belőle". Ez számukra annyit jelent, hogy félévi 10-15 estéjük intenzív, személyre szóló, igazi oktatónevelő munkája, egyben „természetesen" tdk-konzulensi munkája jelképes elismerésére egy-egy félév végén gyertyafény és bor mellett (ami utóbbit a diákok nyilván saját zsebből vettek) átnyújtottunk egy-egy 1 (egy) ezer forintos utalványt.

Ismert, hogy egyetemünkön hogy is mondjam... akadozik a papírellátás. A szakkollégium alanyi jogon

nem is jogosult papírra

(sem), de kerülő úton valamennyit sikerült szerezni az egyetemi raktárból. Mégis, a legszűkebb közösségi szakmai célokra majdnem 10 ezer forintért az ÁPISZ-ból kellett cipelnünk papírt. S akkor a vett irodaszereket nem is számolom külön, ha megengedik.

A legszűkebb közösségi szakmai célokhoz egy 60 fős szakmai műhelynek egy magnóra és kazettákra bizony szüksége va... Egy közepes magnót vettünk hát 8 ezerért s kazettára költöttünk eddig vagy 12 ezret. Hát, kellett a kurzusokhoz.

A legtöbb tanszéknek van egy kis szakkönyvtára, járatja a szakmai folyóiratok egy részét, hogy kéznél legyenek. Nos, bevalljuk — zömét antikváriumban — mi is beszereztünk szótárakat, kézikönyveket, nagyon szerény 27 ezer forintért.

Csak hát ehhez a kollégiumi épület úgynevezett „tanulószobájába" könyvespolcokat is kellett vennünk, amit némi

társadalmi barkácsolás

árán megúsztunk 2-3 ezer forintból! S hogy — állítólag — emberhez méltó körülmények legyenek, a tanulóba vettünk vagy 10 ezer forintért rögtön egy szőnyeget és egy faliszőnyeget is. (Mint a pénzügyek zord állami felelőse fel is háborodtam különben ilyen elképesztő luxus hallatán, ld. a vonatkozó gyűlési jegyzőkönyvet.) Gondolom, máshol is maguk veszik a diákok s a dolgozók a munkahely bútorzatát.

Isten bizony, szakmai célokra is használjuk a vett videót (40 ezer), s tévét, kazettákat is vettünk hozzá, de ezeket már nem is számolom, mert már régen túlléptük a bő 100 ezret is, amit az „állam" adott.

Ezek után látszólag(!) meg is vannak a minimális munkafeltételek, amelyek bázisán egyebek közt nyertünk egy sor tdk- és Skála-díjat. Hát csak *nagyjából* vannak meg! Hiszen például a 300 rádaysra összesen jut 1 (egy) telefonvonal (befelé) és 1 (egy) nyilvános telefonállomás kifelé, természetesen szelektíve hasznosítható kétforintosokért. Gondolom, a tanszékeken is pont így van. Bizony, gyakran megesik, hogy foglalt.

Na most, hogy dolgozhassunk is, néhány diák a saját pénzén vett egy-egy írógépet, s azt

adogatjuk egymásnak kölcsön.

Lehet egy ujjal lepötyögni a szakmai produkcióinkat. S amikor elérkezett a tdk-beadás ideje, alig párhavi(!) ösztöndíjból a sarki vállalkozónál már le is fénymásolhatjuk műveinket. El tudnám képzelni, hogy az egyetem egy 60 fős műhelynek beruházzon egy írógépet, de sajna, ezt még az összes szakmai szervezet közös adminisztrátorának sem tette meg, aki így fél éve írógép nélkül „gépelhet" a rég megígért, de nem létező irodájában.

Döntő ellenérv következik! Hiszen az „állam" igazgatót és nevelőtanárt fizet e kicsiny kollégiumnak! (Ismételten több hónapos késéssel.) Valóban, kapunk fejenként *nettó* 5-6 ezer forintot *évente*, de bizony lehet, hogy többet dolgozunk *évente*, mint egy átlag dolgozó *havonta!* Egyébként nevezett summa, mivel nem lakunk bent, nagyrészt

elment kapupénzre és taxira.

S isten bizony, nemhogy jutalmat, de semmi néven nevezendő, akár folyosói szóbeli dicséretet sem kaptunk soha. Legfeljebb igazoló jelentést sürgettek.

Hogy korrekt legyek, a minisztérium épp most adott pénzt 1 (egy!) évre nyelvtanfolyamra, s ezzel már kényszerűen visszafogott összkiadásaink egyharmadát az „állam" fizeti. Mert kényszerűen visszafogjuk!

Mielőtt úgy tűnne, hogy mégsem mi adózunk azért, hogy dolgozhassunk, még megjegyzem, hogy szigorúan az érdeklődő elsősöknek szervezett, például tarkaréti szakmai programjainkra és az elsősök szakmai táborainkban való részvételének dotációjára (hogy a négynapos szakmai tábort megússzák vonatjeggyel együtt egy ötszázasból) invesztáltunk még 100 ezer forintot, s persze a saját tagjaink részvételének ugyanilyen dotációjára másik 100 ezret.

Itt már meg sem említem, hogy azért a félévenkénti többnapos tudományos konferenciánk s más előadásaink sem voltak teljesen ingyen. Szerencsére semelyik előadónk soha nem kért tiszteletdíjat, csak hát az egyetemnek, s némely munkatársának kellett

néha adózunk a szívességért,

hogy rendelkezésünkre bocsátotta a termet, illetve drága munkaidejét. De hát ennyit illik is adózni az Ügynek!

Tulajdonképpen mindez csak arról jutott eszembe, hogy tegnap a szakkollégiumi gyűlésen nagyon komolyan és komoran (... jegyzőkönyv) ki-mé-let-lenül le kellett

hogy is mondják ezt szalonképesen...

szidnom őket, mert egy fillérünk sincsen éppen, s így nemhogy írógépet nem veszünk már ebben az életben soha, hanem az egész működés a-nya-gi lét-a-lap-ja nincsen meg!!!

Megnyugodhat a kedves Olvasó! Meg fogják szerezni újra ezt a kis újabb párszázezret a diákok. Hiszen maguknak is folyamatosan pénzt keresnek, mert az egy főre jutó

létminimum fölött kollégiumi ágy nem is jár

úgy általában.

Nos, de ha így áll a helyzet! Vajon mi vagyunk az egyetemnek a Széchenyi István Szakkollégiuma? (Amit több mint egy év táziskéséssel az egyetemvezetés hajlandó volt tudomásul venni és hivatalosan elkönyvelni?) Hisz — anyagilag — az eddigiek szerint lassan az

egyetem a Széchenyi Szakkollégium egyeteme!

Ettől függetlenül azért el tudnám képzelni, hogy az „állam" kevesebb pénzt követeljen tőlünk munkánkért cserébe!

1989. február 7.

B. Kiss Tamás, a Széchenyi István Szakkollégium igazg.

Utóirat:

Tudom, hogy egy-két kivétellel a többi hallgatói szervezet is hasonló „anyagi" cipőben jár! Csupán azért példálóztam a Széchenyivel, mert annak anyagi ügyeit számszerűen, fillérre is pontosan van szerencsé(tlensége)m ismerni.

Megismétlem:

egy 60 fős szakmai műhely először ma, egészen rövid távon csak annyi írógépet, papírt, telefont, fénymásolót, pénzt stb. kapjon, mint egy — azért ezt is ismerem — jogosan panaszkodó tanszék!

B. K. T.

Tisztelt Rektor Úr!

A novemberi ifjúsági parlamentre beterjesztett javaslatainkat összefoglalva megismételjük a hallgatói öntevékeny tudományos munkával kapcsolatos legsürgősebb, minimálisan szükségesnek tartott állami teendőket:

I. Az öntevékeny hallgatói tudományos munkára szolgáló állami (egyetemi, minisztériumi) pénzeszközök évek óta tartó nominál értékben való csökkenését meg kell fordítani, ezért

— megfontolandónak tartjuk, hogy az ECONOMIX-bevételen kívül más egyetemi forrásból (pl. jutalomkeret) is fordítsunk ifjúsági célra;

— az ECONOMIX-szal kötendő új szerződésben számottevően nagyobb összeget kell biztostíani ifjúsági célra (tekintettel arra is, hogy az ECONOMIX-ban rendkívül sok hallgató dolgozik);

— a HT-nél maradó különeljárási stb. pénzekből e célra is lehetne fordítani;

— megvizsgálandónak tartjuk a kollégium- és szakkollégium-igazgatók, a szakkollégiumi nevelőtanárok nevetségesen alacsony tiszteletdíjának érdemi emelését;

— megvizsgálandónak tartjuk a szakkollégiumok kifejezetten oktatási tevékenységének állami finanszírozását (pl. nyelvtanfolyam, kurzusvezetők jutalmazása).

II. A technikai feltételek sorában

— szükségesnek tartjuk, hogy egy szakkollégium egy tanszékhez hasonlóan részesüljön a technikai eszközökből (írógép, fénymásoló, papíráru, folyóirat, kézikönyvtár, telefon, stb.), ez vonatkozik részben pl. az SG-re is;

— elengedhetetlen, hogy a HTT, a TDK és a Köz-gazda Alapítvány legalább együttesen helyiséget, írógépet, telefont, papírárut stb. kapjon (mindezek nélkül kell már ma is sokszázezer forintot kezelnie);

— a TDK-dolgozatok fénymásolását jelen szezonra is meg kell oldani (pl. körlevél a fénymásolóval rendelkező tanszékekhez).

III. A felsorolt rövid távú, és az itt még fel nem sorolt középtávú (1/2-1 éves távlatú) feladatok megoldásának koordinálására és a terület folyamatos teendőinek ellátására azonnal nélkülözhetetlennek látunk 2, de legalább 1 alkalmas személy felvételét; egyrészt a HTT- Köz-gazda Alapítvány menedzselésére és pénzszerzésre; másrészt az ifjúságpolitikai koordináló munkára. Jelenleg az egyetemi ifjúságpolitikának nincs gazdája az egyetemen!

IV. A jelzett középtávú (1/2-1 éves) célok közé soroljuk például

— az önkormányzatok, öntevékeny csoportok gazdálkodása jogi, pénztechnikai, ellenőrzési rendszerének megnyugtató rendelkezését;

— a hallgatói kiadványok rendszerének igazságos jogi, papírelosztási stb. rendszerének megvalósítását;

— a hallgatói szervezetek technikai eszközökkel (pl. számítógép) való ellátását;

— az egyetemi ifjúságpolitika teljes koordinációs mechanizmusának kidolgozását stb.

Ugyanis mindezekkel, ma szinte senki sem foglalkozik.

A fentiek mielőbbi megbeszélésére a DB megbízta Fazakas Gergelyt, B. Kiss Tamást és Lenger Csabát. Kérjük, fogadja őket.

Budapest, 1989. február 12.

A Széchenyi István Szakkollégium diákbizottsága

Egyetemvezetők a Széchenyi-napon

A Széchenyi István Szakkollégium „ünnepére", évenkénti kiemelt rendezvénysorozatára február 18-án került sor. Szakmai és kulturális programok sokasága mellett sor került a közösség két-két és fél éves tevékenysége értékelésének összefoglalására és az eddig végzett tagok ünnepélyes búcsúztatására is.

Az ünnepséget felkereste Csáki Csaba rektor és Szarvas László MSZMP-titkár is. A hasznos eszmecserén a rektor ígéretet tett a szakkollégium által az ifjúsági parlamenten és azóta felvetett, e lapszámunkban közölt javaslatok nagy részének gyors teljesítésére.

„Mindig vártam egy Hruscsovot, egy Gorbacsovot, egy Nagy Imrét”

A szokás hatalmán elvtársat akartam mondani, de aztán gyorsan rátértem a tanáruratázásra, amikor *Köves Pállal*, a statisztika tánszék professzorával elkezdtem ezt a beszélgetést. A közelmúltban ugyanis Köves Pál egy levelet juttatott el az egyetemi pártbizottságra, amelyben bejelentette, hogy

kilép az MSZMP-ből

és a szociáldemokrata párt tagja akar lenni. Beszélgetésünk témája is ez volt.

— *Kilépése széleskörben meglepetést okozott, mert nem olyannak ismerték eddig, aki kifogásait hangoztatta volna a párttal szemben. Mégis mi indította erre az elhatározásra?*

— 1987-ben — amikor a többpártrendszer még nem volt a láthatáron — a tagkönyvcserével kapcsolatos beszélgetés során kijelentettem: azzal a feltétellel maradok MSZMP-tag, hogyha a párt magáévá teszi és megvalósítja a legradikálisabb reformjavaslatokat. Ebből a nyilatkozatból csak egy „strigula” juthatott tovább. A feltételek véleményem szerint nem teljesültek. De az előzmények visszanyúlnak a szociáldemokrata múltamra. 1945 végétől, '46 elejétől lettem a szociáldemokrata párt tagja. Nem is léphettem volna be előbb, hiszen 1945. november 13-án jöttem haza a hadifogságból. Otthon az asztalon jó néhány szociáldemokrata brosúrát találtam, ugyanis az apám és a húgom aktív szociáldemokrata párttagok voltak. Nekiestem az olvasásnak, köztük találtam például a Kommunista Kiáltványt is. Mondhatom, hogy hetek alatt marxista-szocialistának éreztem magam, ily módon a hazaérkezésemhez képest elég hamar szoc. dem. párttag lettem, de nem alaptalanul határoztam el magam. Beszélhetnék még régebbi előzményekről is, hiszen az apám, ha nem is volt szoc. dem. párttag, viszont tudtam róla gyerekkoromban is, hogy mindig a szoc. dem. pártra szavazott.

— *Milyen szerepet töltött be ön a szoc. dem. pártban?*

— Aktívan részt vettem az ifjúsági mozgalomban Hódmezővásárhelyen, szülővárosomban, és mint ilyet hamar felszippantottak Budapestre, a SZIM-központba. Ebben persze személyes mozzanatok is szerepet játszottak, miután az akkor újjáalakult országos ifjúsági vezetőség egyik tagja is hódmezővásárhelyi volt, aki magával vitt Pestre egy-két helybeli kádert is. Ez a barátom az utcán említette meg nekem ezt a lehetőséget. Hivatkozott arra, hogy nemsokkal azelőtt megjelent egy cikkem a város szociáldemokrata lapjában, amelyben a kisgazdapárt egy neves újságírójával vitatkoztam. Azt mondta: olvastam osztályharcos cikkedet. És akkor fejtette ki, hogy szeretné, ha a központban dolgoznék. Így kerültem Pestre a SZIM apparátusába. Helyileg a szociáldemokrata párt központja a Palace szállodában volt. Az ifjúsági mozgalom a hatodik emeleten székelt, ahol oktatási vonalon dolgoztam. Egyebek között „nevelési munkafüzetek” összeállításában vettem részt.

— *Akkor még nem járt egyetemre?*

— Nem, 22 éves voltam. 1943-ban érettségiztem, és az apám, aki bádogos és vízvezetékszerelő volt, azt mondta, eladja mindenét, ha egyetemre akarok menni. Ezt én nem akartam. Aztán jött a háború végső szakasza, és mint leventét, elvittek a Dunántúlra. De mindig élt bennem a vágy, hogy tanár lehessek. Hogy felkerültem Pestre, a továbbtanulás reménye is megfordult a fejemben. 1947 őszén, amikor már a szociáldemokrata pártban dolgoztam, be is iratkoztam a József Nádor Műegyetem közgazdasági karára.

— *A szociáldemokrata párt melyik szárnyához tartozott?*

— Csak amikor a SZIM-központba kerültem, akkor vettem tudomást arról, hogy a pártban irányzatok vannak. Mondhatom, hogy teljes platformszabadság volt. Hogy újjáalakult a vezetőség, kiszorított egy radikális baloldali irányzatot. Az új vezetőség, *Bán Antal* és *Kéthly Anna* centrista vonalát követte. Mire ezt felismertem, azonosultam is vele, főleg akkor, amikor szóba került a pártegyesülés. A centrista szárny ezt hevesen ellenezte, amivel én is egyetértettem. Mindemellett iszonyodtam volna attól, ha valaki jobboldalinak minősít, a centrista megnevezés pedig nem volt körünkben forgalomban. Baloldalinak, marxistának vallottuk magunkat.

— *Miért tiltakozott a két párt egyesülése ellen?*

— Azt gondoltuk, hogy erre nem érett meg a helyzet, nem alakult ki a két munkáspárt programjában, célkitűzéseiben, eszköztárában a közös vonal, amit mind a két párt tagsága elfogad. És nemcsak a párttagságra gondoltunk, hanem a pártok szavazóira is. De ami a legfontosabb, hogy a demokráciához mindenképpen ragaszkodtunk. Ugyanis az is előrelátható volt, hogy mi következik a két párt egyesülésével. Azt mondták körünkben, hogy vagy proletárdiktatúra, vagy népi demokrácia címen valójában nem proletárdiktatúra, hanem

pártdiktatúra lesz

sőt, Rákosinak egy olyan személyes diktatúrája, mint amilyen a sztálini a Szovjetunióban. Ezenkívül közismert volt mindenki számára, aki újságot olvasott régebben is, az, ami a Szovjetunióban történt a harmincas években. Kérdés, hogy az ember beállítottságánál fogva ebből mit fogadott el. Én magam is azt mondtam a szörnyűségek hallatán, hogy ennek a fele sem igaz. Persze, az a fele az még elég sok volt. Tehát nem igaz, hogy erről nem lehetett tudni. Engem az is befolyásolhatott, hogy fogságból jöttem haza a Szovjetunióból, ahová eleve „jogi alap” nélkül kerültem.

— *Mi történt önnel a két párt egyesülése után?*

— Már az egyesülési kongresszus előtt figyeltük az újságot. Hosszú listák jelentek meg benne arról, hogy kit miért zártak ki a szociáldemokrata pártból, például iszákosság, stb. miatt. Mindez azért történt, hogy már az egyesülésnél ne kerüljenek át az egyesült pártba a jobboldaliak. Nekem minden esélyem megvolt arra, hogy kizárjanak a szociáldemokrata pártból, még az egyesülés előtt. De Hódmezővásárhelyen, ahová tartoztam, nem zártak ki, védték, aki védhető. Budapesten pedig valahogy elvesztem. Ez is az egyetemnek köszönhető. '47-ben még a régi egyetemre iratkoztam be, és '48-ban pedig már az új egyetemre jártam.

Mikor kirúgtak a SZIM-központból, akkor azok, akik külföldre mentek, azt mondták, ha velük tartok, egyetemi ösztöndíjat kapok Svájcban. Nem fogadtam el, azt mondtam, hogy olyan iskolában akarok tanítani, amilyenbe én jártam, s ehhez nekem magyar egyetemet kell végeznem. Ekkor állást ajánlottak a Földművelési Minisztériumban, mert ez még akkor szociáldemokrata kézen volt. De tudtam, hogy nem sokáig, és akkor onnan is kirúghatnak. Azt csak később tudtam meg, hogy ennél rosszabbul is járhattam volna. Így hát semmilyen ajánlatot nem fogadtam el, mert akkor már arra spekuláltam, hogy egy népi kollégiumba az új egyetem hallgatója leszek. Persze, a népi kollégiumba nem sikerült bekerülnöm, mert amikor odáig jutottam a mondókámmal, hogy szociáldemokrata voltam, akkor azt mondták, hogy itt nincs hely. Így aztán 1948 őszén egy állami kollégiumba kerültem, és ezzel a környezetváltozással eltűntem azok szeme elől, akik úgy dönthettek volna, hogy engem ki kell zárni az SZDP-ből. Az egyesüléssel így is MDP-tag lettem, ami ellen nem tiltakoztam, de más sem rajtam kívül, akit nem zártak ki a szoc. dem. pártból. Ez akkor

nem politikai hatalom, hanem egzisztenciális kérdés

volt. Számomra az volt a kérdés, hogy folytathatom-e az egyetemet, vagy sem. Így eszembe sem jutott, hogy a meggyőződésemnek megfelelően ne vállaljam az MDP-tagságot. Különben is, mint MDP-tag reméltem, hátha mégsem lesz ennek olyan rossz vége, mint amilyenre megvolt a kilátás. A tagrevízióig, amelyre 1949-ben került sor, voltam MDP-tag. Akkor visszaminősítettek tagjelöltnek. Éppen egy vizsga után mentem be a taggyűlésre, amikor a szomszédom közölte velem, hogy vissza lettem minősítve ideológiai fejletlenség és passzivitás miatt. Akkor három évig lehetett valaki tagjelölt. Ha ez idő alatt nem bizonyítok, akkor nem vagyok párttag.

— *Hogy érte a visszaminősítés, veszélyes dolog volt ez?*

— Nem a legrosszabb, mert nem zártak ki. Tanúja voltam többek között annak, amikor az egyetem egyik idős asztalosát kizárták a pártból, mert Mindszenty mellett szólt. Valószínűleg vallásos volt, de miután abban az időben elemi érdeke volt mindenkinek valamelyik párthoz tartozni, így minden pártnak sok olyan tagja volt, akiknek nem sok közük volt az adott párt politikai irányzatához. Ez az ember sírt, amikor kizárták, nem azért, mert nem lehetett kommunista, hanem mert féltette az állását, meg a családjának a sorsát.

— *Úgy tudom, hogy az '56-os események után nem lépett be az MSZMP-be, csak 1966-ban.*

— Párton kívüli koromban is szívesen vállaltam szakszervezeti megbízatást, amit „kvázi szociáldemokrata” tevékenységnek is tekinthettem. 1966-ban azért léptem be a pártba, mert úgy láttam, hogy az MSZMP olyan útra lép, amely közelít az én nézeteimhez. Szerepet játszott benne, hogy *Nyers Rezső*, aki a gazdasági reformot kezdeményezte, szintén szociáldemokrata volt régebben. Felismerni véltem benne bizonyos szociáldemokrata politikai kultúrát, felidézte bennem a régi emlékeket, és hát maga a reform tartalma is meggyőző volt számomra. De nekem mindig volt egy olyan szükségletem, hogy a meggyőződésemnek megfelelően politizáljak, és ezt a szükségletemet 1956 előtt is, egészen '53-tól kezdve kiélhettem abban, hogy helyi szinten politizáltam a tanszéken belül a tananyag fejlesztéséért, meg a tanszéki viszonyok átalakításáért. Ellenzéki voltam a tanszéken mindig. A hosszú brezsnyevi korszak alatt, ami nálunk volt — Gorbacsovot megelőzve, aki ezt a pangás korszakának nevezte — én a tanszék e „korszakát” a tespedés szóval jellemeztem magamban, és tespedőnek neveztem azokat, akiket kerékkötőnek éreztem. A dogmatizmus megnyilvánulásai ellen — erre lehetőség volt már 1953-tól — minden lehetőséget kihasználtam a tananyagokat és a statisztikai szakma egészét illetően. Úgy érzem, hogy sok olyat elértem szakmai vonalon, ami az én számomra politikai eredmény is volt.

— *Ma a változások időszakát éljük az MSZMP-ben is, ami pedig a demokratikus szocializmus kibontakozásának feltételeit illeti, azért a párt tagjai is sokat tehetnek. Ön ezt nem így érezte, mint párttag?*

— Amikor tavaly meghallottam először *Pozsgay Imrétől* a demokratikus szocializmus megfogalmazását, akkor felcsillant bennem a remény. De, hogy hivatalos kifejezés ez, az még nem dőlt el. Az egyetemi pártszervezetben meg kell mondanom, hogy viszonylag jól éreztem magam. Hiszen egyetemünkön erős a reformszárny, sokan vannak, akik a Nyers—Pozsgay-vonalat követik. Ugyanez vonatkozik az ipar kari pártalapszervezetre, sőt a tanszéki pártcsoportra is. Mondhatom, hogy sok mindenben egyetértettünk, sok demokratikus szocialista elvtárssal találkoztam az egyetemi pártszervezetben. A mi pártszervezetünk tiltakozott a négy kizárás ellen. Több olyan megnyilvánulás volt, amit én pozitívan értékeltem, de tekintettel a párt országos helyzetére, nem volt, és nincs jelenleg garancia arra, hogy ezek a vélemények képesek lennének eléggé befolyásolni az országos pártvonalat.

... az MSZMP hatalmi szervezet inkább, mint párt...

— *Gondolom, a pártból való kilépését elsősorban a szoc. dem. párti régi emlékek, illúziók táplálták. De mi ennek a realitása most? Ismeri ön a szoc. dem. párt platformját és célkitűzéseit?*

— Fölvettem a szociáldemokratákkal a kapcsolatot abban a pillanatban, amint erre lehetőségem volt. Alkalmat kínált erre a Kassák Lajos Baráti Kör megalakulása. Később megalakult a párt is, mint arról a Népszabadságban is olvashattunk. Mikor először felkódlött, hogy egy többpártrendszer felé kanyarodik a helyzet, akkor gondoltam, hogy az MSZMP-vel, melyben ha a reformszárny jut hatalomra, két olyan párt is lesz, amelyik a demokratikus szocializmust hirdeti, és akkor én odamegyek abba a pártba, amelynek a programja a legszimpatikusabb számomra. De aztán nem így alakult a dolog, mert elindult a többpártrendszer irányában a fejlődés, anélkül, hogy a szociáldemokrata párt rögtön platformot tárt volna elénk, s anélkül, hogy látnék egy csomó olyan tekintélyes vezetőt, akiknek nagyon fontos a személyes ráhatása, mint ahogy az MSZMP-ben Pozsgay meg Nyers. Ez nem így történt, nem vártam meg, hogy tényleg lássak platformot. Meg kell azonban mondanom, nemcsak a szoc. dem. párt platformját nem láttam, de az MSZMP-jét sem. Mert a politikai bizottság tagjainak különböző megnyilvánulásaiból nem ugyanazt a programot olvasom ki, tehát tulajdonképpen nincs két összehasonlítható program. Szerintem most egyik sem párt, mert az MSZMP hatalmi szervezet inkább mint párt, a szociáldemokrata párt pedig csak egy csíra Hogy mégis lehetővé vált számomra a választás, azt a szociáldemokrata pártok múltja, és jelenbeli nemzetközi helyzete segítette elő. Ismerem a magyar szoc. dem. párt ötven és száz év előtti múltját, és ismerem a pártok jelenlegi tevékenységét Európában és a világban. Ha a személyi garnitúrát ilyen szempontból nézem én

nem tudok jobb csapatot elképzelni

mint az utóbbi évtizedekben, *Willy Brandt, Helmut Schmidt Kreisky, Mitterand, Palme*, és mondhatnám *Allendét* is, aki szintén szocialista párt vezetője volt. De figyelemre méltók azok a tényleges sikerek, amelyet mint kormányzó párt, vagy nagyon erős befolyást gyakorló párt különböző időszakokban elért. Azt gondolom, emögött rengeteg olyan tartalék van, amire egy magyar szociáldemokrata párt jelenleg építeni tud.

E program nélküli belépésről eszembe jut egy mozzanat az életemből, amelynek emléke mélyen belém vésődött. 1956 végén, amikor harci kérdés volt, hogy az MDP-ből ki kéri átigazolását az MSZMP-be, *Illés Jánossal*, az egyetem akkori párttitkárával, volt csoporttársammal találkozva, megkérdezte: No, Pali, belépsz? Mondom: nem. Miért? Hát a programját sem ismerem. Mire Illés Jancsi önérzetesen azt mondta: Nincs neki! Ezáltal azt sugallta, hogy egy jó kommunista most nem ezzel törődik, hanem belép, aztán majd lesz program is. Ha tudom, mi az, hogy kommunizmus meg marxizmus, akkor mit vacakolok a programon. Szóval mindezt megértettem és úgy éreztem magam, mint aki le van leplezve. Hiszen nekem csak ürügy, hogy nincs program. Ezt éltem át most egy másik megközelítésben. Akkor meggyőződés hiányában nem léptem be az MSZMP-be, most beléptem egy olyan pártba, amelynek nincs programja, de van a belépésem mögött meggyőződés az előbb említett háttér alapján.

— *Érték-e szemrehányások amiatt, hogy kilépett a pártból, és egyáltalán, hogyan vélekedik a környezete erről?*

— Arra fel voltam készülve, hogy a bejelentésemnek nem fognak tapsolni és szemrehányásokkal is illethetnek. Ehhez képest baráti és megértő volt a viszonyulás, amikor a pb-titkárral beszéltem legalábbis úgy tűnt, hogy az indítékaimat megérti. Hasonlót tapasztaltam a kari párttitkárnál és a tanszéki pártcsoportban is. Azt nem mondták, hogy jaj de jó, de támadás sem ért. Személyes ismerőseim közül voltak olyanok, akik elismerően nyilatkoztak arról, hogy ezt meg mertem tenni. Szemben azzal, hogy 1948-ban védtem az egzisztenciámat, és később is védtem, most valahogy

a veszteni valómat kevesebbnek éreztem.

Olyat is mondtak egyes, hozzám közelállók, hogy na, most jól elrontottad magadnak a nyugdíjba menetelt. Azzal is ijesztgettek, hogy majd Gorbacsov megbukik, és egy nemkívánatos fordulat következik be, és akkor én jól nézek ki. Hát én ilyen fordulatban semmiképpen sem akarok részt venni. Egy gyufaszálat sem tennék odébb a sztálinizmus restaurálása érdekében. Ez nem olyan dolog, amit mérlegelnem kellene. Máskülönben hiszek is abban, hogy erre nem kerülhet sor. Hiszek abban, hogy *Gorbacsovnak* sikerül, és hogy nálunk is a reformfolyamat fog végül is kibontakozni, amelyben — most is az a véleményem — rendkívül fontos tényező az MSZMP. Fontos az, hogy mi történik az MSZMP-ben és fontos az is, hogy mi történik az MSZMP-n kívül. Én úgy érzem, hogy ebben az utóbbi szektorban tudok valamit tenni.

— *A jelenlegi helyzetből milyen kimenetelre számít?*

— Mindig optimista voltam. Mindig vártam egy *Hruscsovot*, egy *Gorbacsovot*, egy *Nagy Imrét*. Mikor ezek felbukkantak, akkor ismerősként üdvözöltem őket. Na, ez az, megjött a potenciális Messiás. Mindig vártam, mert a történelemben nagy távlatban úgy éreztem, az fog győzni, amiben én hiszek. Ilyen alapon mindig optimista voltam, pont most ne lennék az, amikor bizonyos dolgokon túltettük magunkat? Az kétségtelen, hogy nehéz korszak ez. Eldőlt, hogy többpártrendszer lesz, amelyben bizonyára kell lennie egy átmeneti korszaknak, amely elejét veszi a felfordulásnak és a kezelhetetlen helyzetnek. Mindez nyilván belpolitikai küzdelmekkel lesz terhes, mégis, egészében véve ez egy szerves fejlődés egy demokratikus jogállam kialakulása felé. Kétségtelen, ebben a helyzetben nehezen alakulnak a pártok. Mert az egypártrendszernek vannak olyan tartós következményei, amelyek ezt gátolják. Gondolok itt arra, hogy a káderállomány is be van tagolva az MSZMP-hez, azok is, akik meggyőződéssel tartoznak oda és azok is, akik jobb híján ezt választották. Jelenleg a pártok vezető garnitúrája is nehezen tud kialakulni, és a tagság sem szaporodik úgy, ahogy kellene, mert az emberek bizonytalanok, óvatosak, nem tudják, hogy hová lépjenek. Nem vagyunk hozzászokva, hogy többféle program legyen. Persze ki fog majd alakulni de máskülönben jó is, hogy a kilábalásnak a fő motívumai nem osztják meg nagyon az irányzatokat. Például az MSZMP is elfogadta többek között a tulajdonviszonyoknak bizonyos módosítását, hogy nagyobb szerepet kap a magántulajdon stb., ugyanakkor az eddig felvillant alternatívák sem állítottak ettől nagyon különböző dolgokat. Tehát van esély arra, hogy a különböző pártok, pártprogramok olyanok lesznek, amelyek lehetővé teszik a koalíció kialakulását. Abban bízom, hogy a többpártrendszer bevezetéséhez hasonlóan az új alkotmány elfogadása után megalakulhat a koalíciós kormány is.

— *Köszönöm a beszélgetést.*

H. E.

Vállalati metamorfózis

Részben közgázos szerzők tollából jelent meg a Tőkekivonás, szanálás, felszámolás című könyv. A Gálik Mihály, Havas Gábor, Tihanyi László, Török Gábor és Veress József tanulmányaiból összeállított kötet kiindulópontja a gazdasági változások szemléletének az a nálunk csak a nyolcvanas években polgárjogot nyerő új módja, amely nem átmenetinek, könnyen megoldhatónak tekinti a gazdaságban jelentkező problémákat és az ezekkel járó konfliktusokat, hanem elkerülhetetlen jelenségeket lát ezekben. Ez a megközelítés az öntörvényűen változó gazdasági és társadalmi feltételekhez jól igazodó, adaptív struktúrák keresését tartja feladatának. Valóban igaz az a megállapítás (mely a könyv „filozófiájául” szolgált), hogy a gazdaság szereplőinek teljesítményeit egyre kevésbé jellemezhetik valóban a múltból a jelenig tartó adatsorok. Sokkal inkább a feltételezhető, körvonalazható jövő követelményeihez viszonyított értékelésnek kell jellemzővé válnia.

A folyamatos változás tolta előtérbe Magyarországon is a vállalati válság problémakörét. A felszámolások, szanálások másfél éves gyakorlata azt mutatja, hogy nem alakultak még ki azok a mechanizmusok, amelyek hazánkban is biztosítani tudnák e jelenség pozitív szelekciós, ösztönző hatásainak az érvényesülését is. A szerzők mégsem elsősorban gazdaságunk súlyos aktuális gondjainak okán, sokkal inkább a vállalati metamorfózis egységes szemlélete (csőd — tőkeáramlás — vagyonérdekeltség) kialakulása segítésének érdekében igyekeznek rendezni gondolataikat, s teszik ezt oly módon, hogy a közgazdász, a jogász, a kutató, az államigazgatási szakember különböző nézőpontjából közelítenek a témához.

Minden diák, szakember figyelmébe ajánljuk a KJK gondozásában megjelent könyvet.

UNIVERSITAS

Az UNIVERSITAS minden eddiginél bőségesebb és változatosabb munkalehetőségeket ajánl tagjainak és a Diákcsoportba most belépni szándékozóknak.

Tájékoztatóul közöljük, hogy 1989. január 1-jétől újabb

általános órabéremelést

hajtottunk végre, amelynek eredményeképpen jelenleg nincs 54 Ft-nál alacsonyabb órabérünk!

Örömhír:

Az UNIVERSITAS az 1988-as keresetek után a kiemelkedően eredményes gazdálkodás révén

20 (húsz-)

százalékos év végi részesedést fizet. Ennek fizetése 1989. március 1-jén (14.30—19.00) és március 2-án (9.00—14.00) lesz az irodánkban.

Jelentkezőket várunk a következő munkáinkra:

1. szakmai-adminisztratív

SZÜV	de., du. Serfőző Gyula 173-033/F. 510.
COOP-KER	de., du. Szabó A. Zsuzsa 173-033/L. 409.
Budapest Bank	este, éjszaka Babics Egon 384-766/214.
Magyar Kábel	de., du. Nagy Zsuzsa 567-565/24.
Lottó Áruház	de., du. Forgó Ferenc 764-481.

2. fizikai munkák

Egyetemi Nyomda	de., du. Tóth Anita 384-766/508.
Szeszipari Vállalat	de. Tóth Anita 384-766/508.
Konzervgyár	de., du. Michl Ferenc nappal 298-600 este 385-474.
Magyar Posztó	de., du. Leitert Glória 147-975. éjszaka
Kossuth Nyomda	de., du. Pesti Imre 664-855/205. éjszaka
Mahart	de., du. Csáki Sándor 384-766/501.
Lőrinci Fonó	de., du. Hoffmann József 122-422.

KERESS BENNÜNKET, HOGY KERESHESS!

UNIVERSITAS IRODA: 1092 BP., KINIZSI U. 1—7. I. EM. 160. SZOBA

TEL.: 176-426 VAGY 170-233/150.

Pro és kontra szembesülések

Előadás-sorozat indul a Rajk László Szakkollégiumban március 7-től, keddenként 17 órai kezdettel.

Részletes program:

I. előadás: René Guénon, a Tradíció XX. századi mestere. (Élete és műve). II. előadás: Szakrális és profán tudás. (A teoretikus tudás korlátai). III. előadás: A civilizáció és a haladás önkritikája és kritikája. (A haladás irányának problémái). IV. előadás: Civilizáció, kvalitás és kvantitás. (Mérés, mennyiség, minőség). V. előadás: Ősi mesterség és modern ipar. (Úgy jó a természet, ha átalakítjuk?). VI. előadás: A pénz generálódása és degenerálódása (Hogyan lett cél az eszközből?). VII. előadás: Szociális káosz és individualista rend. (Egyesülni, de hogyan?). VIII. előadás: Diagnózisok: válság, deviáció, szubverzió. (Választások és tévedések). IX. előadás: Tendenciák: tradicionalizmus és anti-tradicionalizmus (Álság és valódiság). X. előadás: Al-beavatások, fals próféciák és hiteles hagyomány. (Etikus és amorális hiedelmek). XI. előadás: Különbségek és azonosságok. Nyugat és kelet sorsa. (Nyugati rövidlátás és keleti távollátás). XII. előadás: A világ vége? Nem! Csak egy illúzió vége... (Sötét és világos korszakok váltakozása).

Előadó: Fehér József András író, kreativitáskutató és Ranschburg Ágnes.

Fotókiállítás akár a te képeidből is...

Egy fotókiállítást szeretnénk rendezni 1989 márciusában az egyetem aulájában, amelyre bárki bármilyen témájú fényképpel pályázhat. A képek nem versenyeznek, hanem a jelentkezők közösen válogatják majd ki a legjobb ötven képet, amit kinagyítunk és kiállítunk. Ha van olyan kedves, szép, érdekes képed, amellyel te is szívesen részt vennél egy ilyen bemutatón, kérlek jelentkezz február végéig a Közgazdász szerkesztőségében (név, cím, telefonszám).

Kisgyörgy Éva

Kurzus a Kelet–Nyugat dilemmáról

Az idén is folytatódik *Molnár Gusztáv*, Erdélyből tavaly áttelepült filozófus politikai, eszmetörténeti kurzusa. Az előadó az európai szellemi hagyományok részeként, a Kelet és Nyugat különbségének bemutatásával dolgozza fel a román nacionalizmus legjelentősebb képviselőinek gondolatait, keresve a magyar és román értelmiség szellemi találkozásának lehetőségeit. Sokkal többről van tehát szó, mint szűken a román problémáról, ezért (is) nagyon ajánlhatók minden egyetemistának a keddenként 4 órától, a tanári klubban tartott órák!

KÖZGAZDÁSZ

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem lapja

Felelős szerkesztő: FARKASINSZKYNÉ HALAY EDIT

Szerkesztőség: Budapest IX., Dimitrov tér 8. 1093

Telefon: 174-548

Kiadja a Hírlapkiadó Vállalat Budapesti VIII., Blaha Lujza tér 3.

Felelős kiadó: VÁGNER FERENC vezérigazgató

89—3831. Szikra Lapnyomda, Budapest

Felelős vezető: CSÖNDES ZOLTÁN vezérigazgató

KDC-program

A Közgáz Diák Centrum következő műsora: február 24-én 19.30—02.00-ig: koncert; Art Reaktor; meghívott vendégeink a Popexpressz Fórum keretében: Zalatnay Sarolta és Anita; mozifilmek: Hátsó ablak (am. krimi, R.: A. Hitchcock), „K" (Rákóczi tér, magyar dokumentum-játékfilm). Állandó programjaink: nonstop disco dj.: Szeles Tibor; teaház; hifi-sztereo rock video.

Műsorelőzetes: március 3-án: Kryzsztof Scieranski Trio (egy lengyel együttes koncertje) előzenekar: Babos Trio Plusz. Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

A rektor a teheráni egyetemen

Egyetemünk rektora, Csáki Csaba január 13—18. között Iránban járt. Érdekességképpen megemlítjük, hogy az iszlám forradalom győzelme óta ő volt az első magyar egyetemi vezető, aki felkereste e távoli országot.

— Mi volt az utazás célja?

— Általános tájékozódás és kapcsolatfelvétel a *teheráni egyetemen.* Látogatásom kapcsolódott az 1988. októberében aláírt magyar—iráni kulturális együttműködési megállapodáshoz. A teheráni egyetem az iráni felsőoktatás vezető intézménye. Huszonegy karán az orvostudományon kívül valamennyi diszciplína oktatásra kerül. Hallgatóinak létszáma 25 ezer. Az egyetem által szervezett programok során többek között találkoztam *dr. Rahimian* rektorral; beszélgettem a közgazdaságtudományi, illetve a természeti erőforrás kar vezető tanáraival; tárgyaltam *dr. Khalili Aravi* rektorhelyettessel az egyetemközi együttműködés lehetőségeiről. A Teherántól 40 km-re fekvő *Karadzsban* az egyetem mezőgazdasági karán előadást is tartottam, valamint az iráni Kereskedelmi Kamara hetilapjának interjút adtam a magyar gazdaság helyzetéről és a magyar—iráni kétoldalú gazdasági együttműködés perspektíváiról.

— A rövid látogatás nyilvánvalóan nem volt elegendő alapos ismeretek szerzésére, de az iráni felsőoktatásról valószínűleg sok érdekes információt szerezhetett.

— Az iráni felsőoktatás háromszintes képzési rendszerben működik, hasonlóan az angolszász országokhoz. A hallgatók nagy része az első szinten, a BA vagy a BSC fokozat megszerzésével be is fejezi tanulmányait. Az MA illetve MSC fokozatot a hallgatók mintegy 5-8 százaléka szerzi meg; a doktori programban pedig még kevesebben — a hallgatóság 2-3 százaléka — vesznek részt. Az iszlám forradalom győzelme után a képzés alapvonásait egységesítették és az egész országban egységes kredit-rendszer szerint folyik az oktatás. Az első szint befejezése 140-146 kredit megszerzéséhez kötött. Ezen belül mintegy 40 kreditet a hallgatóknak az úgynevezett általánosan kötelező tárgyakból — például az iszlám filozófia és az iszlám etika elnevezésű tárgyakból — kell összegyűjteni. A diákok csupán 9 kreditet szerezhetnek meg az összes óraszám mintegy 7-8 százalékát kitevő szabadon választott tárgyakból.

— Erősen érződik az oktatásban az iszlám forradalom hatása?

— A forradalom hatása mindenekelőtt az említett kötelező tárgyakban mutatkozik meg, a képzés többi részében viszonylag modern, nagyobbrészt nyugati forrásokra épülő tananyagokat oktatnak. Ma már ezek túlnyomó részben perzsa anyanyelvűek. Az általam meglátogatott három karon a vezető oktatók jól felkészültek, zömében amerikai vagy nyugat-európai egyetemeken szereztek doktori fokozatot, vagy legalábbis tanultak néhány évet. Ennek megfelelően magas szintű nyelvtudással rendelkeznek és nyitottak a világ felé.

— A felszereltség tekintetében jobban állnak Teheránban, mint a közgázon?

— A Teheráni Egyetem a hazai körülményekhez képest is viszonylag jó fizikai ellátottsággal rendelkezik. Az épületek modernek és felszereltségük is elfogadható. Úgy tűnik, az egyetemek fejlesztése, bővítése a háború ideje alatt sem szünetelt. A könyvtár idegennyelvű folyóirat- és könyvellátottsága viszont igen szegényes. Itt egyértelműen érzékelhető az ország elszigeteltsége, illetve az anyagi erőforrások szűkössége. A központi könyvtár folyóirattárában — különösen társadalomtudományi témakörben — szinte egyetlen vezető nemzetközi folyóirat sem található meg.

— Milyen lehetőségek merültek fel az egyetemi kapcsolatok kiépítésében?

— A forradalom és a háború hatására az iráni egyetemek nemzetközi kapcsolatai meglehetősen beszűkültek. A mostani helyzetben, tehát a fegyverszünet után már határozott törekvés tapasztalható ezek újjáélesztésére. Így látogatásom során többször is szóba kerül a Teheráni Egyetem és a magyar felsőoktatási intézmények együttműködése. Megítélésem szerint magyar oldalon az MKKE—ELTE, vagy esetleg az MKKE—ELTE—BME közös akciójaként látszik célszerűnek a kapcsolattartás. A Teheráni Egyetem vezetői a közgazdaság- és társadalomtudományi témákon kívül örömmel vennék az együttműködést a számítástechnika és az elektronika, a biotechnika területén és a mezőgazdasági tudományokban is. A közeljövőben valószínűleg magyarországi látogatásra hívjuk meg *dr. Rahimian* rektort, alkalmat teremtve neki több magyarországi egyetem meglátogatására. Ezenkívül jó lenne, ha tájékoztató anyagokat küldenénk Iránba a magyar felsőoktatásról; valamint Magyarországon kiadott angol nyelvű folyóiratok és könyvek ajándékozása is előzékeny gesztusnak számítana.

— De nemcsak egyetemközi kapcsolatokról esett szó.

— A közgazdasági kar vezető oktatóival folytatott beszélgetések során felmerült a kétoldalú kapcsolatokkal és az egyes országok gazdasági problémáival foglalkozó közgazdász kerekasztal-sorozat megszervezésének gondolata. Az elképzelések szerint kétévenként kerülne sor egy-egy ilyen megbeszélésre, országonként 5-6 fős delegációk részvételével. Teheránban gyakran szóba kerültek a magyar—iráni gazdasági kapcsolatok. Több megjegyzés arra utalt, hogy az irániak rugalmasabb, gyorsabb reagálást várnak a magyar féltől. Ez már csak azért is fontos lenne, mert megítélésem szerint az iráni piacon éleződik a verseny; egyre érzékelhetőbb a nyugati országok gazdasági jelenléte.

— Magyarország az irak—iráni háború idején végig semleges álláspontot képviselt; már csak azért is, mert mindkét országgal szoros gazdasági kapcsolatban áll. Nem nehezményezték ezt a házigazdák?

— Az iráni—iraki viszony, a háború kérdése a beszélgetések során csak érintőlegesen került napirendre és vendéglátóink e tekintetben semmilyen állásfoglalást sem vártak tőlem. Sőt, nekem úgy tűnt, ezek alapján, hogy az iráni vezetés és a nép nagyra értékeli Magyarország barátságát. Ez komoly tőkét jelenthet számunkra, mely gazdasági előnyökkel is járhat.

R. I.

Isten éltesse, tanár úr!

Meghitt ünnepségen köszöntötték hatvanadik születésnapján Kindler Józsefet kollégái, diákjai, munkatársai. A jókívánságokhoz mi is csatlakozunk.

Táékéz

A NEW YORKER 1988. karácsonyi száma **REFLEXIÓK — AHONNAN A HÁBORÚK JÖTTEK** címmel közli **WILLIAM PFAFF** írását Közép és Kelet-Európáról, erről a szerinte *„beteljesületlen nacionalizmusokkal,* újra megoldatlan *nemzeti feszültségekkel, kihívó határokkal és irredentizmusokkal teli régióról"*, a két világháború közös tűzfészkéről: *„A Szovjetunió katonailag meghatározó maradt* a térségben és kommunista pártok uralkodtak. *Ez a dominancia* — amint az mostanában kiderül — *semmi alapvetőt nem változtatott meg,* mert a Szovjetunió nem volt képes fölmutatni a kulturális tekintélyt, lendületet, vonzáspontot, a feltételezett megkerülhetetlen minőséget, amely képes lenne... meggyőzni a kelet-európaiakat arról, hogy *akarják a Szovjetuniót modellként, fogadják el értékeit és tekintsenek rá úgy, mint jövőjükre...* A szovjet vezetés számára a leninizmusnak nincs alternatívája. A Szovjetunió előtt nincs példa, vagy történelmi modell arra, *milyen lenne az orosz társadalom, ha nem cári, vagy nem lenini,* ám Kelet-Európának ezzel szemben nyilvánvaló modelljei vannak a változásra nemcsak saját történelmében, hanem a jelenkor nyugati társadalmaiban is... Nyikita Hruscsov 1961-ben kétségtelenül hitte, hogy a fizikai munka száműzhető, hogy *a Szovjetunió »utoléri és lehagyja« a Nyugatot* az 1980-as évekre, s *teljesen megvalósul a kommunizmus 1990-re...* Mára ez már a múlté. Mihail Gorbacsov kivonja csapatait Afganisztánból (és annak »forradalmából«), megoldásra törekszik Angolában, Etiópiában, Afrika szarván, Kambodzsában. *A szovjet mélytengeri flottát közelebb rendelték* hazájához. A szovjet gazdaság nem ér utol és nem hagy le senkit. S most a szovjet vezetésnek és a szovjet embereknek tudomásul kell venniük a tényt, hogy

Kelet-Európát sem tarthatják tovább...

Általános érvényű megfigyelés, hogy *a német* intellektuális eredetű *marxizmus nagyon orosszá vált ottani* gyakorlata során. A marxizmusnak *ez a russzifikációja gátolja meg, hogy elfogadják* azokban a társadalmakban, amelyek történelmük során sérelmeket szenvedtek Oroszországtól. A Kelet-Európát a nyugat-európai civilizációval összefűző évezredes kapcsolat felelős azért, *hogy Kelet-Európában elutasítják a Szovjetuniót és a szovjet kommunizmust.* Nincs ebben semmi meglepő. A meglepő az; *hogy hihették* oly sokan nyugaton és a Szovjetunióban is, *hogy Kelet-Európa társadalmainak kontinuitása radikálisan és folyamatosan megtörhető"...* — mondja William Pfaff. Majd kifejti: *Kelet-Európa* jövőjét abban látja, hogy *egy finn típusú,* önként választott — ha választott — *semleges övezetként* vegye körül a Szovjetuniót, miközben szabad, plurális, demokratikus berendezkedésűvé váló országai *gazdaságilag, kulturálisan visszatérnek* évezredes — s valójában soha meg nem tört — *nyugati orientációjukhoz.*

Hol a helyünk Európában — ezt a kérdést teszi föl, s vár rá olvasóitól választ a **SZÁZADVÉG 6—7-es** száma nyilván későbbi közlés céljából. Ám maga ez a szám is igen gazdag: *Litván György, Körösényi András, Hegedüs András, Pető Iván, Szabó Miklós, Voszka Éva* írásai mellett körkérdésre válaszol még *Szalai Pál, Gombár Csaba,* s interjú olvasható *Halmai Gáborral.* Arcképek a magyar bolsevizmus történetéből címmel új sorozat is indul. *„Tisztelgésként a forradalom 30 évvel ezelőtt kivégzett miniszterelnöke előtt"* elsőként NAGY IMRE-szövegeket közölnek *a párizsi Magyar Füzetek alapján.* (Részlet Nagy Imre 1956. november 1-jei rádióbeszédéből): „A magyar nemzeti kormány *a magyar nép és a történelem előtti mély felelősségérzettől áthatva,* a magyar nép millióinak osztatlan akaratát kifejezve kinyilvánítja a Magyar Népköztársaság semlegességét. A magyar nép

a függetlenség és egyenjogúság alapján

az ENSZ alapokmánya szellemének megfelelően *igaz barátságban* kíván élni *szomszédaival,* a *Szovjetunió* és a *világ valamennyi népével.* Nemzeti forradalma vívmányainak megszilárdítását és továbbfejlesztését óhajtja anélkül, hogy bármelyik hatalmi csoportosuláshoz csatlakoznék.

A magyar nép évszázados álma valósul meg ezzel. A forradalmi harc, melyet a magyar múlt és a jelen hősei vívtak, végre győzelemre vitte a szabadság, a függetlenség ügyét! Ez a hősi küzdelem tette lehetővé, hogy *népünk államközi kapcsolataiban érvényesítse alapvető nemzeti érdekét,* a semlegességet.

Felhívással fordulunk szomszédainkhoz a közeli és távoli országokhoz, hogy tartsák tiszteletben népeink megmásíthatatlan elhatározását..."

A MOZGÓ VILÁG 1989. januári száma az egy évvel korábbihoz hasonlóan *tematikus összeállítást* közölt. Ennek vezérfonala, hogy a '88-as történések alapján merre mentünk, merre megyünk, merre menjünk 1989-ben. A megváltozott címlap — amely egy fekete örvényhez hasonlatos — is e kérdést sugallja: *ki tudunk-e lépni a kavargó mélység vonzásából.*

Az első — és egyben leghosszabb részben — azt a kerekasztal-beszélgetést olvashatjuk, melyen *Andics Jenő* (MSZMP), *Bihari Mihály* (Új Márciusi Front), *Medgyessy Péter* (kormány), *Miszlivetz Ferenc* (Hálózat), *Orbán Viktor* (Fidesz) és *Baló György* (Mozgó Világ) vett részt. A magyar Demokrata Fórum nem fogadta el a meghívást, helyettük a Fidesz képviselője vett részt a beszélgetésen.

A vita A. J. helyzetértékelésével kezdődött, melyben sok reális elem mellett *újra* hallhattuk mindazokat a *hibás reflexeket* — az *ellenségkeresést,* polgári restaurációs törekvésekre utalást; *a tömegkommunikáció hibáztatását* a több milliós többség véleményének elhallgatása, hangulatkeltés stb. miatt — melyek igen hamar felborzolták a jelenlévők kedélyét.

Kiderült, hogy *a pártértekezletet is eltérően értékelik* a jelenlévők. B. M. kifejtette, hogy — ellentétben A. J. álláspontjával — *bár a pártértekezlet* nagy jelentőségű esemény volt, az nem a párttagságot, hanem

az apparátust képviselte; nem választották,

hanem kijelölték a küldötteket; és *nem demokratikus érdekegyeztetés zajlott le.* Ha ezek a feltételek is megvalósultak volna, akkor sokkal jelentősebb lehetett volna a változás a vezető testületekben, a politikában, annak tartalmában.

A továbbiakban terítékre került a magyar belpolitikai, gazdasági élet szinte minden aktuális témája: *a polarizálódás és a konszenzus* kérdése; a *hatalom ellenőrzésének* lehetőségei; az alkotmány *reformja* és a választójog; a nemzeti érzés és a nacionalizmus Magyarországon; a politikai és gazdasági pluralizmus megvalósíthatóságának útjai; *a gazdaság (kényszer)helyzete,* kitörésének lehetséges irányai; a cselekvéshez rendelkezésünkre álló idő.

A beszélgetés jól szolgálta *a kölcsönös félelmek és félreértések oszlatásának* elindulását, azonban ezt — mint a résztvevők megállapították — sokkal szélesebb nyilvánosság előtt, a politika színterén is folytatni kellene, minél előbb, mert sürget az idő.

M. G. — B. J.